

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Diplomová práce

POHLED NA STATUT LIDSKÉHO EMBRYA
Z FILOSOFICKO-ETICKÉHO HLEDISKA

Vedoucí práce: doc. Jakub Sirovátka, Dr. phil.

Autor práce: Bc. Nicola Březinová

Studijní obor: Filozofie NMgr.

Ročník: 2.

2017

Diplomová práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 23. 3. 2017

Bc. Březinová Nicola

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé diplomové práce doc. Jakobovi Sirovátkovi, Dr. phil. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce a také mé rodině, která mě ve studiu vždy podporovala.

Obsah

Úvod.....	6
1. Historické pozadí v otázce lidského embrya.....	9
1.1 Pojem „osoba“.....	9
1.1.1 Biologické pojetí pojmu „osoba“.....	9
1.1.2 Filosoficko-teologické pojetí pojmu „osoba“.....	10
1.1.3 Právní pojetí pojmu „osoba“.....	12
2. Filosofické přijetí embrya.....	14
2.1 Platónská tradice.....	14
2.2 Aristotelská tradice.....	16
2.3 Tomistická tradice.....	17
2.4 Jacques Maritain (1882 – 1973).....	19
2.5 Otázka vývoje embrya.....	19
3. Etické přijetí embrya.....	21
3.1 Utilitarismus.....	21
3.1.1 Jeremy Bentham (1748-1832).....	22
3.1.2 John Stuart Mill (1806-1873).....	23
3.2 Immanuel Kant (1724-1804).....	24
3.2.1 Kantova deontologie.....	24
3.3 Feministické hnutí.....	27
4. Filosofie a etika současnosti v otázce lidského embrya.....	29
4.1 Edith Stein (1891 – 1942).....	29
4.2 Pojem „život“.....	31
4.2.1 Filosofie života podle Wilhelma Diltheje (1833-1911).....	32
4.2.2 Filosofie života podle Henriho Bergsona (1859-1941).....	33

4.2.3	Filosofie života podle Friedricha Nietzscheho (1844-1900)	34
4.3	Morální statut embrya	36
4.3.1	Otologický personalismus.....	38
4.3.1.1	Ronald Green (1942)	40
4.3.1.2	Jürgen Habermas (1929).....	41
4.3.2	Pojem „identita“	46
4.3.3	Legislativní ustanovení v České republice	46
4.3.4	Empirický funkcionalismus	48
4.3.4.1	Peter Singer (1946).....	52
4.3.5	Animalismus vs. dualismus	56
4.3.5.1	Ide Pascal (1957)	57
4.4	Křesťanský postoj k otázce statutu lidského embrya	57
5.	Zdravotnická část.....	59
5.1	Vývoj plodu.....	59
5.2	In vivo vs. in vitro	61
5.3	Prenatální komunikace mezi matkou a dítětem	62
5.3.1	Peter G. Fedor-Freybergh (1936).....	63
5.4	Embryonální kmenové buňky	67
	Závěr	70
	Citovaná literatura.....	72
	Abstrakt.....	81
	Abstract.....	82

Úvod

Již od dob antické tradice byla otázka statutu lidského embrya a vývoje lidského embrya na základě dochovaných spisů, otázkou, kterou se zabývali filosofové té doby, později byly brány v potaz i více etické otázky. Etický i filosofický pohled na statut lidského embrya je velmi potřebný, protože v současnosti díky vyspělým technikám a rozvinutým vědeckým bádáním probíhají výzkumy na embryích, vytvářejí se kmenové buňky z embryí, a velmi se rozšířila i metoda asistované reprodukce. Z tohoto důvodu je nutné vědět, zda máme embryím přiznat statut lidské osoby a tím se zříct výzkumu na embryích a možných experimentů, které by mohly vyléčit nemocné lidi např. z rakoviny anebo naopak, zda nemáme embrya považovat za osoby, to by ovšem bylo sporné, protože i my sami jsme kdysi embryi byli.

První dochované zmínky o pojetí člověka jsou od 4. století. V tomto případě se pojetí osoby užívalo v kontextu filosoficko-teologickém a to v otázce Boží existence. Od 6. století je datováno používání termínu osoby v kontextu filosofickém. Böethius hovoří o osobě jako o „*individuální substanci s racionální schopností*“.¹ Aristotelés se také jako Böethius zabýval vymezením pojmu osoby, mimo jiné jej ale zajímalo, kdy dochází k oduševnění plodu a kdy tedy opravdu vzniká člověk. Pro Platóna člověk zaujímal své určité místo ve světě ostatních entit a duše se před svým vtělením nachází ve věčném světě idejí.

Problematikou statutu lidského embrya a otázkou, kdy vzniká člověk, se budu zabývat v první kapitole, která je tomuto historickému pozadí věnována. Toto zkoumané téma je plné kontroverzních argumentů, které jsou v kontrastu se současným pojetím statutu lidského embrya. V práci nastíním pojetí této problematiky i z legislativního úhlu pohledu, dále se budu věnovat i medicínskému přístupu k dané problematice. Hlavní část práce se věnuje přístupu eticko-filosofickému k danému tématu. Základními literárními zdroji je *Summa teologická*² sv. Tomáše Akvinského, protože i právě sv. Tomáš má ve svých zdrojích cenné příspěvky k tomuto tématu. Je tedy viditelné, že tato otázka

¹CORETH, Emerich. *Co je člověk?: Základy filozofické antropologie*. Praha: 1994, s. 152-153.

²AKVINSKÝ, Tomáš, John MORTENSEN a Enrique ALARCÓN. *Summa theologiae: latin/english edition of the works of St. Thomas Aquinas*. Přeložil Laurence SHAPCOTE. Lander, Wyoming: Aquinas Institute for the Study of Sacred Doctrine, 2012.

byla v historii diskutovaným problémem. K problematice statutu lidského embrya přispěl i René Descartes, na kterého navázal John Locke. Právě Locke byl autorem, který rozlišil biologickou identitu člověka a personální identitu. Díky Descartovi se vědomí člověka začalo považovat za podstatu personality lidské osoby. V současnosti můžeme hovořit o dvou hlavních etických proudech, které se statutem lidské osoby zabývají, jedná se o ontologický personalismus a empirický funkcionalismus. Zastánci ontologického personalismu shledávají, že je nutné lidskému embryu přiřknout všechna práva, protože se jedná za každých okolností o lidskou osobu. Naopak zastánci empirického funkcionalismu s tímto tvrzením nesouhlasí. Lidské embryo není pro tyto autory hodné toho, aby mu byla přiřazena veškerá práva, protože se dle jejich názoru o lidskou osobu nejedná. Díky tomuto tvrzení pro tyto zastánce není viditelný problém ve výzkumu na lidských embryích. Nejznámějším a nejradikálnějším představitelem tohoto směru je Peter Singer, který svá tvrzení udává již v několika publikacích: *Osvobození zvířat*³, *Embryo experimentation: ethical, legal and social issues*⁴, *Spisy o etickom žití*⁵ a další. V současné situaci vidím jako velkou motivaci pro tyto autory výzkum na embryonálních kmenových buňkách, protože kdyby tento názor nezastávali, nemohly by vědecká bádání pokračovat, nicméně právě tato umělá embrya jsou schopná přežít bez mateřského lůna cca čtrnáct dní, což svědčí o tom, že lidské embryo není nutně závislé na matčině těle.

Obecným cílem práce je tedy představit všechna pojetí a přístupy ke statutu lidského embrya, zejména přístup etický a filosofický. Práce si klade za cíl objasnit argumenty, které překládají etici a filosofové, kteří jsou pro přiřknutí statutu osoby lidskému embryu a těch argumentů, které jsou proti. Dále je cílem předložit legislativní ustanovení týkající se lidských embryí a ochrany již nenarozených dětí a v neposlední řadě přednést i postoj medicíny a lékařů. Dalším cílem je poukázat na to, jak je velmi důležité, aby v této problematice byly jasně definované a rozlišené termíny, které se k tomu tématu vztahují. Jak je důležité rozlišovat, zda se jedná o embryo nebo zygotu, protože to u některých autorů není jasné

³SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001.

⁴SINGER, Peter. *Embryo experimentation: ethical, legal and social issues*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

⁵SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008. Pohľady za horizont.

definované. Jak je velmi důležité rozlišit, o jaký morální statut pro embryo se jedná a jaká by měla mít embrya práva, protože tyto termíny v určitých argumentech autorů nerozlišeny a jsou brány velmi obecně.

1. Historické pozadí v otázce lidského embrya

Z historického hlediska je otázka a pohled na statut lidského embrya velmi zajímavý. Mnoho myšlenek se u jednotlivých autorů prolíná, ale zároveň jsou určité myšlenky obohaceny novými názory autorů a to zejména díky vyvíjejícím se biologickým poznatkům.

1.1 Pojem „osoba“

Vzhledem k velmi široké problematice lidské osoby jako takové a tím pádem i statutu lidského embrya, zda je lidské embryo považováno za člověka, který si sám sebe uvědomuje nebo nikoli, je v první řadě důležité se zabývat pojmem osoby.

Pojem osoby lze charakterizovat z hlediska filosofického, biologického, náboženského a psychologického. Pojem osoby jako samotné slovo (řecky *prosópon*) původně označovalo „divadelní masku“. Primárně je osoba z filosofického a teologického hlediska pojímána jako jednající a hodnotící osobnost, která je schopna zaujmout postoj k prostředí, které ji obklopuje a k sobě samému.⁶

1.1.1 Biologické pojetí pojmu „osoba“

Biologicky můžeme osobu považovat za bytost, která nese určitý genetický kód. Na rovině druhového vymezení existuje více kritérií. např. teoretická charakteristika založená na rodovém pojmu a diferencii. Příkladem může být člověk neandertálský (*Homo neanderthalensis*), který podle současných poznatků není předkem člověka, nýbrž je biologicky odlišným druhem od člověka rozumného (*Homo sapiens*), filosoficky je tento druh stejným druhem člověka, jako jsme my. Neandertálci byli biologicky odlišným druhem, ale z hlediska filosofického splňovali kritérium rozumnosti, což se prokázalo např. na pohřbívání mrtvých.⁷

⁶ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 312-313.

⁷ MACHULA, Tomáš. Pojetí lidské osoby a jeho etické důsledky. *Časopis sociální práce: časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. Brno, 2006, (2), s. 101-108.

1.1.2 Filosoficko-teologické pojetí pojmu „osoba“

V dějinách křesťanství se pojem osoby používal již od 4. století, zejména v otázce Boha a jeho trojí existence (Otce, Syna a Ducha svatého). Od 6. století se datuje filosofická podoba pojmu osoba.⁸ Böethius tímto termínem označil „*individuální substanci s racionální schopností*“.⁹ Dle Böethia se jedná o konkrétní individuum, které i přes své veškeré změny zůstává identicky samo s sebou. Boëthiova definice vychází z aristotelské tradice. Aristotelés pojímal lidskou přirozenost jako jednotu tělesnosti a duševnosti člověka. Základem tohoto pojetí je hylemorfická teorie. Dle Aristotela je duše „formou“ těla, která určuje všechny esenciální vlastnosti a schopnosti, kterými člověk disponuje. Tato forma zahrnuje mimo „pasivní“ rozum i rozum „aktivní“, který je dle Aristotelovy teorie jako takový nesmrtelný. Díky přítomnosti „aktivního“ rozumu u člověka je člověk a lidské bytí radikálně odlišné od ostatních živých jsoucen.¹⁰ Aristotelés tak navazuje na myšlení svého učitele Platóna. Podle Platónovy teorie zaujímá člověk výjimečné místo ve světě všech ostatních entit, protože jeho duše se před svým vtělením do těla nacházela ve věčném „světě idejí“. Platón v této otázce interpretuje pojetí člověka u svého učitele Sókrata.¹¹

Tomáš Akvinský (†1274) navazuje na aristotelský model. Pojem osoby je prvkem jedinečnosti a neopakovatelnosti.¹² Osoba je u sv. Tomáše považována za „*rozdílnou subsistenci v duchovní přirozenosti*“.¹³ U sv. Tomáše je také „osoba“ považována za aktuální jsoucnost. Jsoucnost, která má svůj aktuální stav bytí. Je odlišná od všeho ostatního, má svou rozumovou přirozenost a tím pádem může být za sebe sama zodpovědná v rámci svých činností.¹⁴ Pozdější scholastická teologie považovala osobu za „*suppositum rationale*“.¹⁵ Osoba byla úplnou duchovní substancí, která má poslední samostatnost sama v sobě.

⁸ SÝKORA, Peter. *Etické aspekty raných lidských embryí v biomedicíně*. Trnava, s. 60-63.

⁹ CORETH, Emerich. *Co je člověk?: Základy filozofické antropologie*. Praha: 1994, s. 152-153.

¹⁰ ONDOK, Josef Petr. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005, s.28-35.

¹¹ RICKEN, Friedo. *Antická filosofie*. [překl.] David MIK. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, s. 51.

¹² SÝKORA, Peter. *Etické aspekty raných lidských embryí v biomedicíně*. Trnava, s. 62.

¹³ ROTTER, Hans. *Osoba a etika: k základům morální teologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 10-12.

¹⁴ CLARKE, W. Norris. *Osoba a bytí*. [překl.] Tomáš MACHULA. Vydání 1. Praha: Krystal OP, 2007, s. 37.

¹⁵ CORETH, Emerich. *Co je člověk?: Základy filozofické antropologie*. Praha: 1994, s. 154.

Dalším velmi významným autorem, který se zabýval pojmem osoby, jejíž definování je základním kamenem v této problematice, byl René Descartes. Za základ personality bylo u Descarta i po něm považováno subjektivní vědomí.¹⁶ Až právě po Descartovi se lidská bytost považovala za celek. Vědomí sebe samého se začalo považovat za podstatu, personalitu osoby.¹⁷ Do středu pozornosti staví Descartes velmi extrémně vlastní „já“.¹⁸ Na Descarta navázal John Locke, který rozlišuje biologickou identitu člověka, za kterou je zodpovědný život a personální identitu, za kterou je zodpovědné právě vědomí. Locke také odlišuje pojem osoby od pojmu člověka.¹⁹ Identita člověka v Lockově pojetí nespočívá v ničem jiném, než v účasti na témže pokračujícím životě, na základě uplývajících hmotných částic, ve sledu životně sjednoceném s týmž organizovaným tělem.²⁰ Locke tvrdí, že pokud bychom kladli identitu člověka do něčeho jiného, nežli do jednoho organizovaného těla, poté by se velmi obtížně hledaly podklady pro problematiku spojenou s lidským embryem. Dále mimo jiné tvrdí, že jakmile identita duše tvoří jednoho a téhož člověka a jestliže není v povaze hmoty nic, co by zabraňovalo, aby tentýž individuální duch byl sjednocen s rozmanitými těly, pak by bylo možné, aby dávné autority jako byl Platón, Sókrates či sv. Augustin, byli jedním a týmž člověkem.²¹ Osoba je dle Lockova názoru: „...*myslící, inteligentní bytost, která má rozum a přemýšlí, je schopná o sobě uvažovat jako o osobě samém jako o téže myslící věci v různých dobách a na různých místech; a to činí pouze díky tomu vědomí, které je neoddělitelné od myšlení a které, jak se mi zdá, je pro ně podstatné. (...) Neboť pouze v tom, že vědomí doprovází myšlení vždy a že právě ono působí, že každý je pak tím, co nazývá 'vlastním já', čímž se odlišuje od všech dalších myslících věcí; pouze v tom spočívá osobní identita, tj. totožnost rozumem vybavené bytosti.*“²²

¹⁶ ONDOK, Josef P. *Přírodní vědy a teologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 124.

¹⁷ SÝKORA, Peter. *Etické aspekty raných lidských embryí v biomedicíně*. Trnava, s. 63.

¹⁸ ROTTER, Hans. *Osoba a etika: k základům morální teologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 13-14.

¹⁹ Srov. SÝKORA, Peter. *Etické aspekty raných lidských embryí v biomedicíně*. Trnava.

²⁰ LOCKE, John. *Esej o lidském rozumu*. Praha: Svoboda, 1984, s. 200-210.

²¹ LOCKE, John. *Esej o lidském rozumu*. Praha: Svoboda, 1984.; Srov. SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie: Člověk jako osoba*. Praha: Portál, 2002.

²² LOCKE, John. 27. kapitola: O identitě a různosti. *Filosofický časopis*. 2005, Roč.53, s. 125-143.

Immanuel Kant charakterizuje pojem osoby jako její vztah k sobě samé. U člověka podtrhuje jeho samoučelnost mravní bytosti, jako osoby.²³ Díky této samoučelnosti nemůže být kterékoli lidské „Já“ používáno druhými lidmi jako pouhý prostředek. Pojem osoby je pojmem transcendentním. Člověk jako osoba přesahuje svou biologickou orientaci duševní sférou.²⁴

Od 19. století se pojem osoby postupně stává pojmem, který je úzce spjat s tělesností. Osoba již není považována jen za pouhou duchovní substanci či za čistou substanci existující ve vědomí. Naopak je čím dál více považovaná za skutečnost, která je podřízena vznikání a jejíž schopnosti se postupně rozvíjejí. Tento pojem je více uchopován z materialistického hlediska a mnohem více je určován empiricky.²⁵ Ve vztahu k embryu se dle tohoto postoje od počátku nejedná o lidskou osobu v plném slova smyslu. Embryo je nejprve realitou, v níž je osoba přítomna, ale ještě nedošlo k jejímu rozvinutí.²⁶

1.1.3 Právní pojetí pojmu „osoba“

Pojem „osoby“ se také nacházel již v římském právu, kde označoval sociální a právní termín. V tomto ohledu „osoba“ znamenala člověka, který měl svá zákonná práva. Touto osobou byl římský občan, který se díky těmto právům lišil od otroků.²⁷ I dle Locka je pojem „osoby“ právnickým termínem, protože díky tomuto termínu se mohou připisovat člověku činnosti a odpovídající zásluhy. Z čehož vyplývá, že osobou je jednající bytost, vybavená inteligencí, schopna pochopit zákon a způsobit ke štěstí a neštěstí. Tato osobnost je dle Locka schopna si uvědomovat činy minulé, brát za ně plnou zodpovědnost a takto se chová i v rámci skutků přítomných.²⁸ Osobě nepřísluší jen práva, ale i povinnosti s nimi spojené. Nabízí se otázka, zda má osoba svá práva a povinnosti v absolutním

²³ ROTTER, Hans. *Osoba a etika: k základům morální teologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s.14.; Srov. CORETH, Emerich. *Co je člověk?: Základy filozofické antropologie*. Praha: 1994, s. 155.

²⁴ ONDOK, Josef Petr. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005, s. 34-35.

²⁵ ROTTER, Hans. *Osoba a etika: k základům morální teologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 15.

²⁶ Tamtéž, s. 16.

²⁷ CLARKE, W. Norris. *Osoba a bytí*. [překl.] Tomáš MACHULA. Vydání 1. Praha: Krystal OP, 2007, s. 33-34.

²⁸ LOCKE, John. *Esej o lidském rozumu*. Praha: Svoboda, 1984, s. 210.

smyslu, protože svá práva mají i zvířata, která nejsou osobami. Jaký je tedy rozdíl mezi právy zvířat a právy člověka?²⁹

Australský filosof Peter Singer navazující na utilitaristickou tradici, zejména na utilitarismus jednání, tvrdí, že musíme volit takové jednání, které má pro zúčastněné co možná nejlepší důsledky. Rozděluje bytosti na tři kategorie. První kategorií jsou bytosti bez vědomí. Zástupci této kategorie jsou věci, rostliny, ale i zvířata bez CNS (Centrální nervová soustava). Vůči bytostem první kategorie nemáme dle Singera žádné povinnosti. Druhou kategorií jsou bytosti s vědomím. Do této kategorie Singer řadí zvířata s CNS, vůči kterým máme povinnost utilitaristického typu. Třetí kategorií jsou osoby. Vůči osobám máme povinnost v rámci preferenčního utilitarismu. Musíme brát v potaz preference všech těch, kterých se naše jednání týká. Je zajímavé, že Singer je velkým zastáncem práv zvířat. Tvrdí, že není morálně správné, aby jak zvířata trpěla, tak aby jakákoli lidská bytost pociťovala utrpení, ale embryím a novorozencům nepřisuzuje statut osoby.³⁰ Nepřisouzení statutu osoby novorozencům je velmi kontroverzní, novorozenci prožívají bolest, projevují vnější známky bolesti pláčem, ale i mimicky. Postupným vývojem si uvědomují sebe sama. Všimají si svých rukou, objevují nohy, v 6. týdnu po porodu se dokonce začínají usmívat. Ve svých tezích Singer porovnává lidi a zvířata. Přisuzuje zvířatům práva, ale pokud se na tuto problematiku podíváme z pohledu, jakým se Singer zabývá embryi a novorozenci, tak pro něj mají zvířata větší cenu, než narozený lidský život.

Singer uvádí, že veškeré vnější projevy bolesti u lidí se nacházejí i u zvířat, čímž prokazuje, že pokud my lidé cítíme bolest a cítí ji stejně i jiní lidé, není jediný důvod, proč by bolest nemohla cítit i zvířata. Čímž staví práva zvířat a lidí na pomyslnou rovinu. Zvířata řadí do stejné kategorie jako děti a mentálně zaostalé lidi.³¹ Ale je tomu skutečně tak, že zvířata mají pomyslně stejná práva jako lidé? Nebo mají právo na život bez utrpení nižší než lidé? Pokud bychom vzali v úvahu, že člověk má práva, která jsou spojena s povinnostmi, které zvíře nemá, tím

²⁹ MACHULA, Tomáš. Pojetí lidské osoby a jeho etické důledky. *Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. 2006, (2), s. 101-108.

³⁰ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 369.

³¹ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001, s. 24-35.

člověka nadsadíme nad práva zvířat, ale jen v rámci dosazení povinnosti pro člověka, nabízí se otázka: *Co je osoba a koho všeho tímto pojmem označit?* V tomto případě se jedná o intenzionální a extenzionální pohled. Intenzionální pohled zastupuje otázku (*Co je osoba?*) a extenzionální pohled zastupuje otázku (*Kdo je osoba?*).³²

Osobu můžeme dále definovat inkluzivistickým a exkluzivistickým pojetím. Tradiční pojetí Boëthia a Johna Locka, které jsem již uvedla výše, lze zařadit do dvou směrů zabývajících se statutem lidské osoby. Boëthiovo pojetí se jeví v tomto směru jako pojetí realistické, které vede spíše k inkluzivismu a naopak „lockovské“ pojetí lze přiřadit k exkluzivismu.³³ Pro upřesnění, zastánci inkluzivismu zastávají tezi, že každý člověk je osobou a ti, kteří se přiklánějí k exkluzivismu, zastávají tezi, že ne každý člověk je osobou. Nejdůležitějším kritériem, které exkluzivisté používají je osobní zájmeno „já“. Lidskou bytost neboli osobu chápou jako určitou abstrakci z ontogenetického vývoje organismu.³⁴

2. Filosofické přijetí embrya

Osoba je individuální bytost lidského druhu, která je charakterizována svými znaky: *jedinečností* a *nerozdělitelností* ve smyslu celistvosti. Genetika a embryologie ukazuje, že lidské embryo je od počátku bytostí, která má svou specifickou přirozenost a zároveň je bytostí jedinečnou a odlišnou od jakékoliv jiné. Z tohoto důvodu je nutno trvat na tom, že nejen embryo, ale i lidská zygota je individuem, zejména proto, že její genetické charakteristiky jsou zejména druhové, až později se stávají individuálními. Zygota je již od svého prvopočátku určitým kontinuem.³⁵

2.1 Platónská tradice

Platón byl autorem, který má již ve své *Ústavě* názory, které jsou z jedné strany eugenické, z druhé strany záleží na interpretaci jeho nauky. V *Ústavě* rozdělil

³² MACHULA, Tomáš. Pojetí lidské osoby a jeho etické důledky. *Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. 2006, (2), s. 101-108.

³³ Tamtéž, s. 101-108.

³⁴ Tamtéž, s. 101-108.

³⁵ IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 72-75.

Platón obyvateľstvo polis na tri hlavné spoločenské triedy. Nejdeálnější byla třída vládců neboli filosofů, ti byli nejmoudřejší a měli vládnout, pod ní byla třída strážců polis a poslední a nejnižší třídou byla třída výrobců. Platón věřil, že každý si za svůj osud odpovídá a záleží na něm samotném, jaký bude žít život.³⁶ Platón ve své *Ústavě* třídí lidi na skupiny a v těchto skupinách neboli třídách by se měli lidé družit. Zároveň se také inspiroval od zvířat, která nechávají svá narozená mláďata, která jsou nějakým způsobem znehodnocena, vstříc svému životu, či spíš své smrti. Takto Platón chtěl usmrcovat i děti, které byly narozené lidem z té nejnižší třídy.³⁷ U Platóna nacházíme i regulaci porodnosti a to zejména u starších žen a mužů. U žen Platón určuje věk plodnosti do čtyřiceti let a u mužů do padesáti let věku. Po překročení tohoto věku Platón nezakazuje žít sexuálním životem, nýbrž početí plodu, a kdyby byl plod počat, přikazuje jeho usmrcení.³⁸ Platón ve své *Ústavě* nerozděluje jen Polis a jednotlivé občany do určitých tříd, rozděluje i duši na jednotlivé na sobě nezávislé části. Na část rozumovou, vznětlivou a žádostivou. Na základě této teorie Platón vykládá lidské ctnosti. Tyto tři části lidské duše plní v životě člověka činnosti, lidská ctnost je založena na plnohodnotném a harmonickém plnění úkolů jednotlivých duší.³⁹ Platón zastává tezi idejí a nezávislosti lidské duše na těle. Ideje jsou pro Platóna postižitelné pouze rozumem. V tomto případě jsou smysly nižší částí, které ideje nejsou s to postihnout.⁴⁰ Pro Platóna jsou ideje opravdovým, věčným a neměnným jsovcem.⁴¹ Duše je pro Platóna pomyslným středem mezi protiklady, tam kde v současné době my hovoříme o člověku, Platón užívá slova *duše*. Duše má schopnost volit mezi těmito protiklady a tak určovat sebe sama.⁴² Duše je v Platónské tradici nesmrtelná, jak Platón uvádí ve svém spisu *Faidros*, veškerá duše je nesmrtelná, protože co se stále pohybuje, je nesmrtelné. Duše je jsovcem, které je nevzniklé a nesmrtelné.⁴³ Duše je pro Platóna spřízněna s neproměnným a nepomíjejícím jsovcem, kdežto tělo náleží do sféry pomíjivosti a mnohosti. Smyslové poznání a inteligibilní

³⁶ LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004.

³⁷ PLATÓN. *Ústava*. Praha: OIKOYMENH, 1996, s. 149-154.

³⁸ LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004.

³⁹ *Rozum, ctnosti a duše*. Praha: OIKOYMENH, 2010, s. 87.

⁴⁰ ASMUS, Valentin Ferdinandovič. *Antická filozofie*. [překl.] Jan ZOUHAR. Praha: Svoboda, 1986, s. 185.

⁴¹ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 184.

⁴² RICKEN, Friedo. *Antická filozofie*. [překl.] David MIK. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, s. 70.

⁴³ PLATÓN. *Faidros*, 245c-246e.

poznání je striktně od sebe odděleno, tělo je duši a rozumu podřízeno. Tvrdí, že duše může existovat nezávisle na těle, že tělo je pouhou schránkou duše a může být spojena s jakýmkoli druhem substance.⁴⁴ Platónovu nauku lze chápat jako východisko z dualismu smyslového a nadsmyslového světa. Duše je nositelkou života, právě duše je v člověku to podstatné, ten specifický druh bytí, který člověka určuje.⁴⁵ Cílem osobního i kolektivního života je pro člověka šťastný stav obce, ke kterému člověk dojde pouze tehdy, pokud jedná ctnostně.⁴⁶

2.2 Aristotelská tradice

Pro Aristotela i jeho učitele Platóna byla duše entitou nehmotnou. Nauku o platónských idejích Aristotelés přijímá, ale ideje vkládá do jsoucna samého, odmítá existenci idejí nezávisle na věcech. Dle Aristotela je duše principem života a zároveň formou těla. Aristoteles rozlišuje duši na tři zásadní typy. Duši vegetativní (rostliny), duši senzitivní (živočichové), duši vegetativní, senzitivní a racionální duši disponuje člověk.⁴⁷

„Duše je první skutečností přírodního těla, které má život v možnosti, takové tělo je však organické.“⁴⁸

Živé tělo má formu vegetativní duše, pouze tehdy, pokud je schopno úkonů vegetativních. Tzn., když je obdařeno orgány, které jsou schopné vykonávat činnosti vegetativní, dle Aristotela jsou to schopnosti výživy, růstu a plození. Podobně i živočišné tělo, které může být aktivizováno senzitivní duší, a to v té míře, pokud má dostatečný stupeň organizace, umožňující vykonávat úkony, které jsou vlastní živočišnému stupni života. Nebo mít alespoň nejzákladnější vnímání, kterým je hmat. Racionální duše je schopna vykonávat úkony na hmotě nezávislé.

⁴⁴ RICKEN, Friedo. *Antická filosofie*. [překl.] David MIK. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, s. 74-76.

⁴⁵ PATOČKA, Jan. *Platónova péče o duši a spravedlivý stát*. Praha: OIKOYMENH, 2012, s. 248-249.

⁴⁶ JIRSA, Jakub, THEIN, Karel a JINEK, Jakub. *Obec a duše: k Platónově praktické filosofii*. Praha: Filosofia, 2014, s. 259.

⁴⁷ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 96 – 97.

⁴⁸ ARISTOTELÉS. *O Duši*. [překl.] Antonín KRÍŽ. Praha: nezn.vydavatel, 1995.; V citovaném českém překladu Aristotelova spisu O Duši je místo „organické“ použito přídavné jméno „ústrojné“.

Z tohoto důvodu nepotřebuje žádný specifický orgán, ale vyžaduje dostatečný akt inteligence a vůle, proto je nemožné myslet, aniž by byl přítomný mozek.⁴⁹

Individualita je pro Aristotela nutnou podmínkou živého těla, ale nejedná se o nutnou podmínku, abychom hovořili o jsoucnu, které má duši. Pro Aristotela je duše principem bytí, ale i principem činnosti. Pokud bychom tuto Aristotelovu myšlenku aplikovali na osobu jako tělesnou bytost, byla by její formou rozumová duše, ovšem je lidská zygota uspokojivým předmětem rozumové duše? Organizované tělo je takové tělo, které má různé orgány. Vykazuje tedy zygota dostatečnou organickou dokonalost? Žáci sv. Tomáše odpovídají na tuto otázku negací, protože životní úkony se nemohou uskutečnit bez specializovanějších orgánů, jako je CNS a mozek, které zygota ještě nemá, tím pádem není disponovaná k tomu, aby její formou byla lidská duše.⁵⁰

Ovšem pokud budeme tuto otázku hodnotit dnes s našimi biologickými znalostmi, měla by být odpověď kladná, protože pokud hovoříme o organizaci, mluvíme zároveň i o diferencované celistvosti a jak jsem již uvedla výše, zygota je již od prvopočátku celistvým kontinuem. Uspořádání není chaotické, nýbrž je strukturované. V tomto strukturovaném uspořádání viděl Tomáš Akvinský určitou známku lidského těla a tím pádem může být subjektem pro rozumovou duši.⁵¹

2.3 Tomistická tradice

„Bylo třeba, aby tělo, s nímž je sjednocena rozumová duše, bylo tělem smíšeným a zároveň tím, jemuž se dostalo nejrovnovážnější kompozice.“⁵²

Sv. Tomáš ve své tradici navazuje na aristotelské pojetí a definici duše, duše tedy není jen cílem, ale i principem organizace těla. I když sv. Tomáš věrně následuje Aristotelovo učení, vidí zásadní problém v tom, že semeno nemůže být příčinou živočišné duše. Tvrdí, že senzitivní duše nemůže být aktuálně přítomná v semeni, a to ani ona sama, ani žádná její část, protože i jen malá část senzitivní duše může být přítomna pouze v určité části těla. Aby vznikla senzitivní duše,

⁴⁹ IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 82.

⁵⁰ Tamtéž, s. 76-86.

⁵¹ Tamtéž, s. 87.

⁵² STh I, q. 76, a. 5.

je nutná určitá část aktivní potence, která bude semeni částečně vlastní. Příčiny vedoucí ke vzniku senzitivní duše jsou tři. První příčinou je instrumentální činitel, kterým je v tomto případě semeno, druhou příčinou je příčina hlavní, která je plodící duši, nachází se v semeni a je derivována z duše rodiče (otce) a jako třetí příčinu udává sv. Tomáš Slunce, protože právě teplo je zdrojem vzniku nového života.⁵³ V první fázi je přítomna vegetativní duše, která se díky postupnému vývoji proměňuje na senzitivní duši, která v sobě obsahuje i duši racionální. Tomáš jasně nestanovuje, kdy dochází k výměně senzitivní duše za racionální duši, což by v současnosti mohlo vznést námitky, že lidské embryo není v embryonálním stádiu ještě člověkem a na základě tohoto tvrzení by mohlo dojít k ospravedlnění potratů, avšak Tomáš byl proti umělým potratům.⁵⁴ Dle něj to byl jasný a velmi vážný hřích. Tomáš si, dle jeho textů výměnu duší v embryu představuje tak, že vzniklé embryo s vegetativní duší zanikne, vznikne nové, které nese duši senzitivní a to v určitý čas také zanikne a vznikne jedinec, který nese duši racionální. Dnes, jak víme, se vzniklé embryo vyvíjí až ke svému narození, nezaniká a nevzniká v průběhu svého vývoje, čímž by se dalo říct, že lidské embryo má potenci přijmout v určitém vývoji racionální duši. Tomáš udává, že při plození dochází k postupné následnosti duší, kdy předcházející forma působí silou na poslední nejdokonalejší formu. Lidské embryo, které pochází z lidského rodiče, má již ve svém vývoji senzitivní duši specificky lidskou.⁵⁵

Lidské tělo je pro sv. Tomáše také důležitou částí, Tomáš říká, že lidské tělo je tu pro duši a v duši je nejvyšší část rozumu. V této tezi je Tomášovo pojetí lidské přirozenosti. Tomáš mj. také udává, že lidské tělo a jeho orgány jsou pro duši důležité z toho důvodu, že i po zmrtvýchvstání budou zachovány všechny tělesné orgány, aby došlo k zachování integrity lidského těla, i když nebudou všechny tyto orgány používány. Konkrétní tělo a konkrétní duše je pro Tomáše principem individuace konkrétní dané osoby. Duše formuje tělo a tělo je odkázáno duši sloužit, proto bylo vybráno tělo lidské, protože je nejdůstojnější. Tomáš tedy dává

⁵³ STh I, q.118, a. 1, ad 4.

⁵⁴ STh II-II, q. 64, a. 8, c. ; srov. VOLEK, Peter. *Filozofia človeka podľa Tomáša Akvinského: vo svetle súčasných komentárov*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2003, s. 249.

⁵⁵ VOLEK, Peter. *Filozofia človeka podľa Tomáša Akvinského: vo svetle súčasných komentárov*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2003, s. 248-253.

lidské duši důstojnost a zároveň tak i lidskému tělu.⁵⁶ Tomáš přijímá lidskou přirozenost, dle jeho názoru je lidská přirozenost v člověku zakotvena a určuje charakteristické jednání daného člověka. Mimo přirozený zákon Tomáš uznává i zákon věčný. Přirozený zákon zavádí z toho důvodu, že člověk je rozdílný od rostlin a kamenů. Věčný zákon musí člověk určitým způsobem nejprve poznat, aby mohl být vyhlášen, na rozdíl od rostlin a kamenů, které nejsou s to věčný zákon poznat. Věčný zákon může být vyhlášen přímo a to Bohem. Bůh, dle Tomáše, tento zákon vyhlašuje skrze náklonnost lidské přirozenosti a takto je jej člověk s to poznat. Přirozený zákon platí pouze pro lidi, kdežto věčný zákon je platný pro všechny stvořené věci.⁵⁷

2.4 Jacques Maritain (1882 – 1973)

Tuto výše zmíněnou Aristotelickou tradici a později i tezi Tomáše Akvinského rozpracoval filosof Jacques Maritain, který měl k dispozici novodobé biologické poznatky a díky tomu mohl propojit Aristotelovu a Tomášovu tezi s aktuálními poznatky.⁵⁸ Maritain díky novým biologickým objevům té doby, nahrazuje pojem „semena“ pojmem „gameta“ a „embryo“. Avšak zachovává plodící roli rodičů na základě lidského plodícího aktu.⁵⁹

2.5 Otázka vývoje embrya

Aristotelés, stejně jako Tomáš Akvinský pozoroval řadu jevů, které byly spjaty s vývojem plodu, ale i s potraty embryí či početím. Vyvíjejí se jednotlivé části lidského embrya postupně nebo najednou? Sv. Tomáš přijímá tzv. *hybné síly*, které mají za následek vývoj embrya. I tímto se zabývali významní filosofové své doby.

My máme tuto otázku usnadněnou díky ultrazvukovému vyšetření a mnoha letům zkoumání, ale i přes to bylo jeho mínění velmi vyspělé. Aristotelés se ve svém bádání zabýval otázkou, zda je vše předurčeno již od počátku, nebo zda se vše

⁵⁶ VOLEK, Peter. *Filozofia človeka podľa Tomáša Akvinského: vo svetle súčasných komentárov*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2003, s. 313-316.

⁵⁷ SOUSEDÍK, Stanislav. *Svoboda a lidská práva: jejich přirozenoprávní základ: esej*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 42-43.

⁵⁸ IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 92-94.

⁵⁹ IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 96-98.

až díky vývoji určuje.⁶⁰ Aristotelés se velmi pečlivě zabýval studií embrya kuřete. Dokonce se zabýval i rozbořem oplozeného vajíčka slepice a usoudil, že první orgán, který se u embrya vyvíjí, je srdce. Což se později ukázalo jako mylné. I přes to byl Aristotelův vliv velice silný. Velice ovlivnil Wiliama Harveyho, který Aristotelovu tezi přijímal a nechtěl se od ní oprostít.⁶¹

Jak již jsem uvedla výše, první projevy zkoumání lidského embrya se vyskytly již u Aristotela, který se snažil definovat a vymežit rozdíl mezi *preformací* (živá bytost existuje v oplozeném vajíčku se všemi svými detaily) a *epigenezí* (postupný vývoj živé bytosti z oplozeného vajíčka). Aristotelés se na základě svých výzkumů přikláněl k epigenezi. René Descartes také zastával tezi epigeneze, ale francouzští filosofové nesouhlasili s jeho odůvodněním. Descartes soudil, že embryo v jeho postupném vývoji formují mechanické síly. Malebranche, který odmítal Descartesovu tezi s mechanickými silami, zastával tezi preformace. Tvrdil, že všechny části embrya jsou v zygotě již obsaženy a postupně se ve svém vývoji jen zvětšují.⁶² Otázka preformace byla pro francouzské filosofy největším triumfem rozumu nad citovým přesvědčením, a to zejména i z toho důvodu, že otázka epigeneze představovala značný problém pro objasnění tehdejších filosofů. Filosofové té doby se odvolávali na Aristotelovu myšlenku vitalismu.

Vitalismus byl nejprve biologickým směrem, ale později se stal i směrem filosofickým. Pro své vysvětlení života předpokládal určitou životní sílu zvanou *vis vitalis*, která se nacházela v živých organismech. Jak již jsem uvedla, hlavním myslitelem, který tuto myšlenku zastával, byl Aristoteles. Tento životní princip je vyjímán z chemických a fyzikálních procesů. Tento filosofický směr se rozvíjel i ve 20. stol., v tomto období nebyl již životní princip tak radikálně vyjímán z chemických a fyzikálních procesů.⁶³

Díky nedostatečné znalosti biologie v tehdejší době se spor týkající se epigeneze a preformace nepodařil rozhodnout. Až v 19. století bylo díky značným vědeckým poznatkům rozhodnuto, že se embryo vyvíjí epigenezí a že všechny informace, které jsou v embryu obsaženy, jsou díky DNA, které embryo nese od matky

⁶⁰WOLPERT, Lewis. *Triumf embrya*. [překl.] František SLÁDEČEK. Praha: Academia, 1995, s. 13-18.

⁶¹Tamtéž, s. 13-18.

⁶²Tamtéž, s. 13-18.

⁶³BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 433 -434.

a otce.⁶⁴ Z tohoto závěru je patrné, že Aristoteles měl se svým tehdejšími tvrzení pravdu, protože i on sám, díky své observaci, dospěl k závěru postupného vývoje embrya.

3. Etické přijetí embrya

Etika je filosofická disciplína, jejímž předmětem jsou hodnotící soudy. Hlavním cílem hodnotících soudů je rozlišení mezi dobrým a zlým.⁶⁵ V této kapitole bych chtěla představit pohled na lidské embryo z úhlu etického. Zaměřím se na utilitarismus a jeho hlavní představitele, dále na deontologii Immanuela Kanta a na etickou argumentaci feministického hnutí.

3.1 Utilitarismus

Utilitarismus je určitou verzí konsekvenčialismu. Původní slovo pochází z latinského *utilis* neboli užitečný. Jedná se o filosofický směr, který se snaží v normativní etice uchopit zejména empiricky kritéria pro mravní posuzování lidského jednání.⁶⁶ Za zakladatele jsou považováni Jeremy Bentham a John Stuart Mill. Cílem utilitarismu, ale i Kantovy morální filosofie, je vytvořit univerzální morální teorii.⁶⁷ Tato univerzální morální teorie by měla obsahovat jednoduchá a empiricky ověřitelná kritéria mravního posuzování.⁶⁸ První zásadou utilitarismu jsou činy, které vedou dobrým důsledkům. Tento princip následků je označován i za princip teleologický (od řec. *telos* = cíl).⁶⁹ Primárně se utilitaristé nezabývají ctností a nectností, ale činy i nakolik vedou k dobrému stavu věcí nebo nakolik zmírňují stavy špatné. Druhým principem je přítomnost *dobra*. Dobro je pro utilitaristy přítomnost štěstí a nepřítomnost utrpení. V utilitaristické etice se objevuje téma libosti a nelibosti. Štěstí je v utilitarismu pojato jako něco, co má vnitřní charakter, který vede k požitku a zároveň vede k absenci bolesti.⁷⁰

⁶⁴ WOLPERT, Lewis. *Triumf embrya*. [překl.] František SLÁDEČEK. Praha: Academia, 1995, s. 14.

⁶⁵ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 109.

⁶⁶ Tamtéž, s. 423.

⁶⁷ HILL, James. Soudný utilitarismus Johna Stuarta Milla. In: ČAPEK, Jakub, a další. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofia, 2015, s. 179.

⁶⁸ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994, s. 32.

⁶⁹ Tamtéž, s. 32.

⁷⁰ HILL, James. Soudný utilitarismus Johna Stuarta Milla. In: ČAPEK, Jakub, a další. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofia, 2015, s. 180-181.

Utilitarismus ve své morální filosofii přejímá epikurejský hédonismus, který usiluje o dosažení trvalého vnitřního klidu. Bentham na počitky pohlíží kvantitativně, Mill naopak kvalitativně a dokonce vytváří rozlišení mezi jednotlivými počitky. Do okruhu zájmu utilitaristické etiky spadají všechny živé a cítící bytosti, rozumové bytosti tvoří v tomto okruhu jen svou určitou část. Dalším principem utilitarismu je princip nestrannosti, v tomto směru dochází ke značnému rozchodu mezi utilitaristickou tradicí a epikurejskou filosofí. Princip nestrannosti v sobě nese, že bychom neměli upřednostňovat dobro jedné osoby před osobou druhou.⁷¹ Utilitarismus lze chápat jako kombinaci tří i čtyř principů. Konkrétně se jedná o princip následků, princip užitečnosti, princip hédonismu a sociální princip.⁷²

3.1.1 Jeremy Bentham (1748-1832)

Bentham byl anglickým filosofem a zakladatelem utilitarismu. Základním stavebním kamenem utilitaristického přístupu je, že cílem lidského života je dosažení štěstí a to pro co největší počet lidí. Hodnota morálních norem musí záviset na tomto základním požadavku. Kritéria, která vedou k tomuto cíli, jsou čistě kvantitativní (př. intenzita, rozsah, doba trvání atp.)⁷³

Bentham tvrdí, že příroda podrobila lidstvo dvěma vládům: *bolesti a slasti*. V rámci toho, jak jednáme na základě bolesti a slasti se snažíme dosáhnout štěstí, které je hlavním cílem lidského jedince.⁷⁴ Lidská společnost je tvořena z velkého počtu jedinců a každý z nich sleduje své zájmy a snaží se dosáhnout svých určitých cílů. Pokud bychom chtěli uskutečnit jeden společný cíl pro co největší počet lidských jedinců, kterým je štěstí, museli bychom vytvořit obecně platné kritérium, které by platilo pro každého z nás. To je ovšem problematique, protože každý jedinec má jiná přání a jiné prožitky. Štěstí je pro Benthama výhra slasti nad bolestí. Právě princip užitku, neboli dosažení štěstí pro celé společenství nám

⁷¹ HILL, James. Soudný utilitarismus Johna Stuarta Milla. In: ČAPEK, Jakub, a další. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofia, 2015, s. 182-183.

⁷² VÁCHA, Marek, KÖNIGOVÁ, Radana a MAUER, Miloš. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 29.

⁷³ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 49.

⁷⁴ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 84.

ukládá usilovat o co největší dobro, aby tohoto cíle bylo dosaženo.⁷⁵ K dosažení slasti je nutné postupovat v sedmi krocích. Zaprvé určit všechny možné průběhy naší činnosti, zadruhé pro každý možný průběh činnosti určit osoby, které budou touto činností zasaženy, zatřetí pro každou osobu určit možné utrpení či slast, začtvrté každému utrpení či slasti přiřadit určitou hodnotu, zapáté vypočítat výsledné hodnoty pro každou osobu, zašesté určit výsledný užitek každé činnosti a za sedmé provést činnost s největším užitekem.⁷⁶

Utilitaristická etika stojí nejčastěji v pozadí ospravedlnění výzkumu na embryích. Základním argumentem je, že lidská embrya nemohou cítit bolest ani slast a jejich smrt může přinést užitek těm, kteří bolest a slast cítit mohou. Proto neexistuje žádný důvod k tomu, proč by embrya neměla být při experimentech usmrcována.⁷⁷ K této maximalizaci štěstí u skupiny je dosahováno na základě snížení štěstí u druhých.⁷⁸ Pokud bychom vzali v úvahu nejen lidské bytosti, ale i zvířata, jako australský filosof Peter Singer, měli by dospělé opice či nosorožci větší práva než lidský plod, protože jsou schopni zakoušet bolest i slast.⁷⁹

3.1.2 John Stuart Mill (1806-1873)

Mill byl anglickým filosofem, politikem a ekonomem. Je představitelem pozitivismu a je také znám jako obhájce lidské svobody i zastáncem liberalismu. Dle zastánců liberalismu je nutné respektovat i sociální problémy, jako jsou práva pracujících a emancipace žen.⁸⁰ Mill nepřijímá Benthamovu formu hédonismu. Místo toho tvrdí, že existují nižší a vyšší formy slasti. Uvádí, že některé formy slasti jsou více žádoucí a jiné jsou žádoucí méně. Za ústřední pravidlo lidského jednání považuje štěstí. Jedná se však o štěstí samotného jedince, ale o největší

⁷⁵ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 85.

⁷⁶ ČERNÝ, David. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 102.

⁷⁷ Tamtéž, s. 99.

⁷⁸ VÁCHA, Marek, KÖNIGOVÁ, Radana a MAUER, Miloš. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 31-32.

⁷⁹ ČERNÝ, David. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 100.

⁸⁰ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 269-270.

možné štěstí úhrnné. V tomto případě se jedná o konsekvencialismus.⁸¹ U konsekvencialismu shledáváme jednání, které vede k typu „*účel světí prostředky*“. Pokud se jedná o účel, který je přijatelný, na prostředcích nezáleží. V tomto případě lze člověka v některých případech použít jako prostředek, ale nikoli jako cíl sám o sobě.⁸² Podobně jako Bentham i u Milla se vyskytuje princip maximalizace, aby bylo možné něco maximalizovat, musí existovat obecný standard, od kterého se bude maximalizace odvíjet. V obou těchto výše uvedených filosofických disciplínách je na prvním místě nejvyšší dobro, které je pojato jako souhrn požitků nebo souhrn zájmů u jednotlivců a požadují, aby tomuto dosažení nic nebránilo.⁸³

3.2 Immanuel Kant (1724-1804)

Immanuel Kant byl německým filosofem a představitelem německého idealismu. Kant je považován za jednoho z prvních myslitelů, kteří nahlédli autonomii a variabilitu aktivit lidského poznání a jednání.⁸⁴

3.2.1 Kantova deontologie

Motivací pro člověka je nepopíratelně se vyhnout strastem a dosáhnout slasti, avšak mimo motivaci k dosažení libosti je důležité, aby byl u člověka zapojen do našeho jednání zejména rozum. K tomuto závěru Kant došel na základě fenomenologického zkoumání života a z konkrétních mravních zkušeností.⁸⁵ Pro Kanta je člověk rozumná, racionální bytost. Hlavním cílem každého člověka je být šťastný, v tomto případě se ale nejedná o konečný cíl, nýbrž o cíl nekonečný, na nějž je člověk odkázán. Taktéž morálka je odvozena z racionality, nikoli ze zkušenosti. Odpovědnost člověka musí být, dle Kantova tvrzení, v jeho

⁸¹ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 85-86.

⁸² VÁCHA, Marek, KÖNIGOVÁ, Radana a MAUER, Miloš. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 32.

⁸³ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 87-88.

⁸⁴ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 207-208.

⁸⁵ SIROVÁTKA, Jakub. Bezpodmínečně platný mravní zákon: Etika Immanuela Kanta. In: ČAPEK, Jakub, a další. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofia, 2015, s. 88.

přirozenosti, v čistém rozumu.⁸⁶ Kantova etika je nazývána deontologickou z toho důvodu, že „povinnost“, která vyplývá z mravního zákona, platí bezpodmínečně. Za dané morální situace si uvědomujeme, že bychom měli něco udělat, ale zda se doopravdy zachováme správně, je otázka druhá, důležitý je vznik mravního nároku. Tento projev mravního vědomí je vlastní všem lidem a jedná se o jedinou skutečnost čistého rozumu, která není empiricky uchopitelná.⁸⁷ Mravní zákon je Kantem formulován v „*kategorickém imperativu*“, který nám káže jednat bezpodmínečně nikoli za dalším účelem. Kategorický imperativ není mravním zákonem sám o sobě, ale mravní zákon z něj vyplývá a slouží jako kritérium mravnosti u našeho vlastního jednání.⁸⁸

„*Jednej jen podle té maximy, u níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem.*“⁸⁹

Prvním principem Kantovy deontologie je jednat ve shodě s maximou, o které si můžeme v tom samém okamžiku přát, aby se stala obecně platným zákonem. Maxima je v tomto případě důležitý morální poznatek, tzn. máme jednat tak, jak bychom si přáli, aby jednali druzí, kdyby šlo o nás. Kant také dále uvádí, že bychom neměli vědomě ve svůj prospěch lhát či porušovat sliby a zároveň bychom si měli přát, aby se podobným principem řídili i ostatní. Tento princip je velmi důležitý i v otázce přístupu ke statutu lidského embrya. Jak bychom mohli chtít, aby byly potraty či usmrcování embryí povoleno, když i my sami jsme byli kdysi embryi?⁹⁰ Touto otázkou by se dala embryím přiřadit určitá hodnota v jejich prenatálním vývoji, i když jen z hlediska spravedlnosti.

⁸⁶ VÁCHA, Marek, KÖNIGOVÁ, Radana a MAUER, Miloš. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 33-34.

⁸⁷ SIROVÁTKA, Jakub. Bezpodmínečně platný mravní zákon: Etika Immanuela Kanta. In: ČAPEK, Jakub, a další. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofie, 2015, s. 88-89.

⁸⁸ Tamtéž, s. 91.

⁸⁹ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Vydání I. Přeložil Ladislav MENZEL. Praha: Svoboda, 1976, s. 68. ; Srov. SIROVÁTKA, Jakub. Bezpodmínečně platný mravní zákon: Etika Immanuela Kanta. In: ČAPEK, Jakub, a další. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofie, 2015, s. 91.

⁹⁰ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Vydání I. Přeložil Ladislav MENZEL. Praha: Svoboda, 1976, s. 63-71. ; Srov. KANT, Immanuel. *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, s. 38.

„Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.“⁹¹

Druhá Kantova formulace tohoto prvního principu říká, abychom jednali tak, jak nám ukládá lidství a to: jak ve své osobě, tak i v osobě druhého. A pouze jako účel, nikoli jako prostředek. Druhá formulace vnáší do Kantovy teorie člověka jako účel sám o sobě. V tomto tvrzení je vyjádřena hodnota lidské bytosti a to: ať je narozená nebo ne.⁹² Co se týká neživých věcí, tak Kant shledává nemorální např. ničení přírody. Není to vůči těmto neživým věcem nejen samo o sobě ale i z důvodu lidství člověka a pěstování plodin neohleduplné? Kantův postoj k zvířatům je podobný. Člověk nemá přímou povinnost starat se o psa, ale vzhledem k tomu, že se jedná o živého tvora, který cítí bolest, tak k němu má vztah v rámci lidskosti. Tato nepřímá povinnost míří vždy na lidi samotné.⁹³

Pro Kanta je člověk autonomní bytostí, která má svou důstojnost. Tím, že je člověk schopen jednat autonomně sám o sobě a má v sobě morální zákon, se diferencuje od všech ostatních bytostí. Právě moralita je podmínkou, aby člověk mohl jednat autonomně a být účelem sám o sobě. Díky tomu je lidství způsobilé k mravnosti a lidé mají svou vlastní důstojnost.⁹⁴

Kritici argumentují proti Kantově deontologii tím, že Kantova etika nám neříká, co máme správně dělat, jen nám ukládá návod, jak dojít ke správné formulaci našeho jednání. Proti tomu, jak udávají kritici Kantovy deontologie, utilitarismus je v tomto případě mnohem pružnější. Je v určitých situacích lépe uchopitelný. Utilitarismus se totiž soustředí spíše na následky jednání, což připadá kritikům v praxi lépe uchopitelné, než jednání samotné.⁹⁵ Ovšem, když budeme správně jednat, těm neblahým následkům předejdeme, alespoň dle mého názoru.

⁹¹ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Vydání I. Přeložil Ladislav MENZEL. Praha: Svoboda, 1976, s. 75. ; Srov. SIROVÁTKA, Jakub. Bezpodmínečně platný maravní zákon: Etika Immanuela Kanta. In: ČAPEK, Jakub, a další. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofie, 2015, s. 92.

⁹² GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 90-92.

⁹³ SIROVÁTKA, Jakub. Bezpodmínečně platný maravní zákon: Etika Immanuela Kanta. In: ČAPEK, Jakub, a další. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofie, 2015, s. 93.

⁹⁴ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994, s. 58.

⁹⁵ VÁCHA, Marek, KÖNIGOVÁ, Radana a MAUER, Miloš. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 38-39.

Na Kantovu etiku navazuje např. i Karol Wojtyła a Jean-Paul Sartre. Sartre navazuje na Kanta např. v jeho knize *Vědomí a existence*, ve které uvádí, že přítomnost našeho „já“ se fakticky vyskytuje ve všech našich vědomých stavech a uskutečňuje reálně všechny naše zkušenosti.⁹⁶ Wojtyła také používá Kantova tvrzení a parafrázuje jej. „*Kolikrát je v tvém jednání osoba předmětem jednání, tolikrát pamatuj na to, že ji nemůžeš traktovat jako prostředek k cíli, jako nástroj, ale ber v potaz, že i ona má nebo by měla mít vlastní cíl.*“⁹⁷ Člověk se osobou podle Wojtyly nestává za každé podmínky a může se plně realizovat pouze prostřednictvím lásky.⁹⁸

3.3 Feministické hnutí

Feminismus odvozen z latinského slova (*femina, žena*) je termín, který je nejčastěji využíván v sociologii. Označuje skupinu proudů, které svými názory usilují o zrovnoprávnění žen a o vyrovnání vlivu žen ve veřejném životě.⁹⁹ Vliv feministického myšlení se začal projevovat výrazněji od šedesátých let dvacátého století.¹⁰⁰

Feministické hnutí vkládá do otázky statutu lidského embrya, umělé reprodukce a interrupcí značné množství kritických argumentů. Svou kritiku zastánkyně feministického hnutí vkládají do medicíny obecně, zejména proto, že je lékařská praxe a výzkum výhradně pod mužským vedením. Historičky feminizmu si vysvětlují mentální anorexii či hysterii jako následek útlaku od mužského pohlaví. I kritika umělé reprodukce je dle názoru feministického hnutí zapříčiněna mužskou kontrolou nad reprodukční činností ženy. Tento problém vidí jako nejzásadnější. V této problematice se nejedná jen o kritiku umělého oplodnění, ale i o kritiku náhradního mateřství. Metodu asistované reprodukce tyto ženy vnímají jako násilné přesvědčování žen muži být matkami a tím mít naprostou kontrolu nad ženami. Autorky, které zastávají filosofii tohoto hnutí, metodu asistované reprodukce striktně odmítají, i když připouštějí možnost, že tato metoda může některým ženám

⁹⁶ SARTRE, Jean-Paul. *Vědomí a existence*. [překl.] Jakub ČAPEK. Praha: OIKOYMENH, 2006, s. 7.

⁹⁷ BURDA, František. *Obráz člověka ve filosofickém světě Karola Wojtyly*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2011, s.97.

⁹⁸ Tamtéž, s.97.

⁹⁹ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 119.

¹⁰⁰ HRUBEC, Marek, UHDE, Zuzana a kol. *Kritická teorie společnosti*. Praha: Filosofia, 2013, s. 233.

dopomoci k dosažení jejich cíle.¹⁰¹ Feministická filosofie se zabývá argumenty, které mají poukázat na nižší postavení žen v naší společnosti. Autorky chtějí také poukázat na různé nevýhody matek v našem společenství, jednou z nich je např. nemožnost konkurence mužům v zaměstnání. Feministky jsou v převážné míře zastánkyněmi interrupcí. Velmi často ale dochází k rozporům mezi jednotlivými autorkami a ani v této problematice není mezi představitelkami jednotný názor. Jedním z argumentů je, že žena má právo na to se rozhodnout, zda své tělo plodu neposkytne. Tento argument je, jak je jasně viditelné, pro interrupci. Avšak současné feministky tento argument odmítají a spíše se řadí k rovině nepovažovat fétus za osobu. Argumentují tím, že osoba je sociálně konstruována a fétus nemůže existovat nezávisle na matce. Názor Mary Anne Warrenové na statut plodu je takový, že pokud bude plod splňovat pět předpokladů (vědomí a schopnost cítit bolest, uvažování, sebe-vědomí, schopnost komunikovat, představa o sobě samém) tak jej lze uznat za osobu.¹⁰² Tato specifikace Warrenové vynesla řadu námitek. Nejdůležitějším argumentem bylo, že kdybychom se měli řídit podle těchto předpokladů, tak bychom byli nuceni po porodu novorozence zabít a byli bychom nuceni zabít i děti, které mají závažné onemocnění. Warrenová na tento argument odpovídá tím, že v okamžiku, kdy se dítě narodí, matka jej nemůže nechat zabít, protože je vhodné pro adopci. A co se týká hendikepovaných dětí, které se narodí, existuje dostatek institucí, které se o dítě postarají. Takovéto poměrně neopodstatněné názory zastává Mary Anne Warrenová. Jiné představitelky feminismu tvrdí, že morální statut fétu v předporodním období není důležitý, protože v tomto případě je důležitější žena, která by měla mít svobodu reprodukčního výběru.¹⁰³

Jak jsme viděli výše, feministické hnutí se o statut lidského embrya nezajímá. Staví se spíše na stranu empirického funkcionalismu. V jeho zájmu je, aby se ženy rozhodly samy, kdy chtějí mít dítě a pokud otěhotní z jiného důvodu a dítě si ponechat nechtějí, mohou podstoupit interrupci. Na rozdíl od empirického funkcionalismu nejsou mezi představitelkami feministického hnutí zastánkyně asistované reprodukce. Není to z důvodu morálního statutu embrya, ale je to

¹⁰¹ LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004, s. 96-100.

¹⁰² LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004, s. 101-102.

¹⁰³ Tamtéž, s. 102-103.

z důvodu kontroly početí, kterou by mohli mít muži nad ženami avšak i tuto variantu zcela radikálně neodmítají. Jak již jsem uvedla, jedná se o filosofii, ve které nalezneme mnoho protikladných názorů mezi jednotlivými autorkami. Tyto argumenty nejsou zcela přesvědčivé, ale díky silné převaze představitelk je na jejich argumentaci brán v naší společnosti zřetel a feministická filosofie má své místo.

4. Filosofie a etika současnosti v otázce lidského embrya

V současné době se na problém s pojetím lidského embrya, zda se jedná o „něco“ nebo „někoho“ pohlíží trochu jinak. Značně tento problém ovlivňuje lékařská praxe, ovšem z eticko-filosofického hlediska se jedná stále o diskutovaný problém a jak je viditelné z historického hlediska, byla tato otázka velice aktuální. Velké autority se zabývali existencí člověka a jeho smyslem na tomto světě mnohem více než kdokoli jiný. Myslím si, že právě s narůstající znalostí v medicíně a s rozpracovanější etikou a postavením ve společnosti by toto základní pojetí naší existence nemělo být považováno jen za nepodstatné. Právě se dnes nacházíme v době, ve které bychom měli dbát na statut a pojetí lidské osoby jako nikdy dříve. Dokonce se mi jeví paradoxní, že čím více toho víme, tak tím více tyto základní otázky necháváme stranou. Vždyť i z medicíny se vytrácí personalismus, osobní přístup jak k pacientovi, tak k člověku jako takovému. A troufám si říci, že tento postoj k člověku je hlouběji propracován v současnosti, ale v praxi se využívá velmi málo. Vše je dle mého názoru zapříčiněno rychlostí naší doby, ale také zvýšenými nároky. Ale pokud se považujeme za „člověka rozumného“, jak člověka označil Aristotelés, měli bychom to být právě my, kteří se na chvíli zastavíme a zamyslíme se nad tím, co je pro nás základní. Zamyslíme se nad pravými hodnotami lidského života.

4.1 Edith Stein (1891 – 1942)

Edith Steinová byla židovského původu. Byla filosofka a jednou z nejuznávanějších autorek zejména v oblasti fenomenologie a tomismu, po své konverzi se věnovala katolické filosofii. Steinová se díky svému studiu na Institutu vědecké pedagogiky v roce 1932 – 1933 setkala se spisy sv. Tomáše Akvinského.

Její první setkání s těmito texty, které se věnovaly Tomášově tezi o duši a formě těla, Steinovou velmi zaujaly, i když s některými částmi s Tomášem nesouhlasila, zejména s částí animace. Steinová je zastánkyně teze, že zygota přijímá formu od rozumové duše.¹⁰⁴ Bytí u Edith Stein má svojí konečnost. Bytí je přítomno ve vnímání, v myšlení, v cítění nebo ve chtění. Živočichům Steinová připisuje určitost, kým se mají stát a formou, která je základem vnitřního života, jak u zvířat, tak u lidí, je duše.¹⁰⁵

„Individuum [lidské] není nejprve rostlinou, pak zvířetem a až pak lidskou bytostí, ale je od prvního okamžiku své existence bytostí lidskou, i když to, co je na jeho existenci specificky lidské, vychází najevo až v určitém stádiu jeho vývoje. Musí být tedy řečeno, že rozumová duše existuje od prvního okamžiku lidské existence, třebaže doposud nedospěla k aktuálnímu, osobnímu a duchovnímu životu.“¹⁰⁶

Steinová používá ve své argumentaci významně prvky z Tomášova výkladu, ale také do svého argumentu zapojuje fenomenologické prvky. Steinová se svým tvrzením přichází v období, kdy ještě nedošlo k tak značnému posunu v biologické vědě a genetice, čímž dává otázku lidského embrya a vzniku života nový rozměr, protože spojuje Tomášovu metafyziku s fenomenologií. A dochází k závěru, že zygota přijímá svou formu přímo od rozumové duše.¹⁰⁷

Steinová u výstavby nového individua považuje za nutnost kauzalitu. Fyzické tělo je pro ni tělo, které je dáno přírodou a je v kauzálních vztazích k jiným fyzickým objektům. Když se tomuto tělu předá pohyb, úder nebo tlak, dojde k přeměně těla, ale tyto kauzální vtahy ještě nedokončí tvorbu těla. Kromě těchto vnějších příčin působí na tvorbu individua i příčiny vnitřní.¹⁰⁸ Cizí tělo pro Steinovou představuje nositele duševního života, avšak to, co dělá individuum individuem jsou fenomény, které specifickým způsobem otvírají další oblast duše

¹⁰⁴ IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 104.

¹⁰⁵ VOLEK, Peter. *Téoria poznania u Edithy Steinovej: v metafyzické základy poznania u Edithy Steinovej v porovnaní s Edmundom Husserlom a Tomášom Akvinským.* Badín: Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 1998, s. 159.

¹⁰⁶ IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 105.

¹⁰⁷ IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 105-106.

¹⁰⁸ STEIN, Edith. *K problému vcítění.* [překl.] Petr URBAN. Praha: Nadační fond Edity Steinové, 2013, s. 77-80.

(psyché). Všechny prožitky duše a všechny její vlastnosti jsou závislé na různých okolnostech a ty jsou navzájem ovlivnitelné. Tyto vlivy jsou včleněny do celkového psychického i fyzického těla a díky tomu se vyvíjí individuum, které má své specifické vlastnosti. V tomto ohledu musí být dle Steinové zachována struktura nejen duše ale i struktura osobnosti. Co se týká existence a neexistence osoby, tak duchovní osoba existuje i tehdy, pokud není rozvinuta, toto individuum můžeme nazývat dle Steinové, „*empirickou osobou*“.¹⁰⁹

4.2 Pojem „život“

Život je zejména pojmem biologickým, ale i ve značné míře filosofickým. Život je charakteristický třemi důležitými znaky: *metabolismus*, *schopnost reprodukce*, *mutagenita*. Antická tradice vymezovala pojem „život“ v tom nejširším slova smyslu. Jednalo se o schopnost bytosti pohybovat se bez vnějšího zásahu z vnitřního popudu. Princip těchto pohybů, jak tvrdil Platón i Aristoteles, se nachází v duši, který je vlastní nejen člověku, ale všemu živému.¹¹⁰ K pojmu život značně přispěl svými tvrzeními i Tomáš Akvinský. V antické filosofii se na život nahlíželo existenciálním směrem. Život byl spojen s existencí. Postupně, a to i díky jazykovému vývoji slovo existence původně v řečtině, přestalo mít tu plnou hodnotu a my z tohoto slova vnímáme zbytek, který z jeho pravé podstaty zůstal. Pro Tomáše byly živé bytosti takové bytosti, které měly schopnost samy se pohybovat nebo být činné. Konkrétně pro člověka to znamenalo mít rozumný náhled na život a jednat v souladu s rozumem. Výše zvýšené tvrzení je Tomášovo tvrzení zaměřující se na aktivní formu života, život jako takový byl stavěn do protikladu aktivního a kontemplativního. Kontemplativní život je pro Tomáše i Aristotela maximální ponoření se do duchovního života, nazírání duchovních věcí a rozjímání o nich. Kontemplativní život vychází ze zájmu člověka hledat pravdu samu o sobě, předpokládat krásu života a zakončovat se do ní.¹¹¹

¹⁰⁹ STEIN, Edith. *K problému vcítění*. [překl.] Petr URBAN. Praha: Nadační fond Edity Steinové, 2013, s. 114.

¹¹⁰ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 451.

¹¹¹ SCHERER, Georg. *Základní fenomény lidského bytí očima filozofie: [témata týkající se života každého člověka]*. Přeložil Jiří KLOUDA. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 132-137.

4.2.1 Filosofie života podle Wilhelma Diltheye (1833-1911)

Wilhelm Dilthey byl německý psycholog a filosof. Byl představitelem filosofie života a pokračovatel hermeneutické metody duchovních věd.¹¹² Působil jako profesor v Basileji a Berlíně. Zajímal se především o duchovní vědy v období raného novověku. Diltheyovým cílem bylo zformulovat podmínky možnosti zkušenosti v duchovních vědách. Duchovní vědy se od přírodních liší tím, že nevysvětlují svět pomocí hypotéz, ale snaží se mu porozumět. Duchovní vědy přejímají zkušenosti na základě historických pramenů. Podle Diltheye spočívá duchovní věda v tom, že my sami jsme historickými bytostmi, protože zkoumáme dějiny a jsme stejní jako ti, kteří dějiny tvoří. V tomto tvrzení je i vidět rozdíl mezi duchovními vědami a mezi vědami přírodními. Přírodní vědy nejsou tvořeny člověkem, ale jsou člověku vlastní. Člověk se podle Diltheye nemůže vžít do způsobu, jakým vznikl.¹¹³ Vnitřní zkušenost má dle Diltheye přednost před zkušeností vnější a fenomény vědomí lze přijímat bezprostředně. Dilthey hermeneutickou teorii a její pravidla aplikoval nejen na lingvistické výrazy, ale i na celkové pojetí lidského života. Tato pravidla je nutné pojímat v rámci celého kontextu, nejen pouze její částí. Základem Diltheyho hermeneutiky byla psychologie. Na základě vysvětlující psychologie dochází k závěru, ve kterém vědomí vysvětluje kauzálně. Dilthey zastával názor, že je nutné brát v potaz při porozumění nejen kontext osobního prožívání ale i další souvislosti, jako je např. politika, náboženství, umění atd. Dilthey ve své filosofii využívá pojmu „objektivní duch“, který převzal od Friedricha Hegela.¹¹⁴

Objektivní duch je druhý stupeň vývoje ducha, který si utváří své vlastní sociální a politické dějiny.¹¹⁵ Dilthey právě takto pojímá život. Život je pro něj zážitkem, porozuměním, jedná se o lidský život s veškerými iracionálními faktory. Diltheyho objektivní duch je zcela dějinný, vychází ze zkušeností, které vznikají v různých historických úrovních. Pomocí analýzy všech historických a psychologických antecedencí porozumění dochází autor k všeobecné kategorizaci

¹¹² BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 89.

¹¹³ KIŠOŇOVÁ, Renáta. *Filozofia H. Bergsona v kontexte filozofie života a evolučnej ontologie*. Trnava: Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, 2010, s. 10-12.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 13-15.

¹¹⁵ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 163.

života. Tyto kategorie (struktura, celek, část, hodnota, vývoj účel, ideál, časovost a význam) jsou přítomny vždy tam, kde je přítomen život.¹¹⁶

4.2.2 Filosofie života podle Henriho Bergsona (1859-1941)

Henri Bergson byl francouzským filosofem, představitelem filosofie života a vitalismu. V roce 1928 získal Nobelovu cenu za literaturu. Henri Bergson byl jedním z prvních autorů, kteří se zabývali evolucí ve filosofii. Bergson se mimo filosofii života zabýval i koncepcí paměti a koncepcí svobody, také komentoval Einsteinovu teorii relativity.¹¹⁷ Život vnímá jako dynamické dění. Myšlenku týkající se dění života a vedení života aplikoval na výklad mravnosti.¹¹⁸ Bergsonova interpretace bytí je založena na základě jeho pojetí nicoty. Pojem ničeho je pro Bergsona pojem veškerého. Jedná se o pojmy, které jsou spjaty s pohybem ducha, který nekonečně skáče z jedné věci na druhou. Bytí není podle Bergsona charakteru matematického nebo logického, ale je charakteru psychologického. Obecné chápání bytí matematicky a logicky je dle Bergsona nesprávné. K tomuto nesprávnému pojetí pojmu bytí docházíme od zkoumání pojmu nicoty směrem k pojmu bytí. Tímto postupem docházíme pouze k pochopení bytí a reality staticky. Bergson uvádí, že je třeba brát bytí v potaz přímo, pouze tak jej lze pochopit absolutně v naší nejbližší blízkosti a částečně i v nás. Bytí žije s námi, je potřeba jej poznat naší intuicí. Bergsonovo bytí je tvořivé a obsažené v trvání.¹¹⁹

Bergsonova koncepce bytí je založena na intuici, z tohoto důvodu lze o tomto směru hovořit jako o intuitivismu. Autorovo pojetí intuice je poněkud odlišné od běžného chápání pojmu intuice u jiných vědců. Sám Bergson dlouho zvažoval, zda bude pojem intuice ve své filosofii používat, ale dospěl k závěru, že intuice je nejvhodnější volbou, protože označuje určitý způsob poznání. Vzhledem k obtížné

¹¹⁶ KIŠOŇOVÁ, Renáta. *Filozofia H. Bergsona v kontexte filozofie života a evolučnej ontologie*. Trnava: Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, 2010, s. 16.

¹¹⁷ KIŠOŇOVÁ, Renáta. *Filozofia H. Bergsona v kontexte filozofie života a evolučnej ontologie*. Trnava: Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, 2010, s. 96-114.

¹¹⁸ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 50.

¹¹⁹ KIŠOŇOVÁ, Renáta. *Filozofia H. Bergsona v kontexte filozofie života a evolučnej ontologie*. Trnava: Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, 2010, s. 81-82.

definici pojmu intuice Bergson dospěl k závěru, že je vhodné tento pojem povýšit na metodu, která je jednou z nejlépe vypracovaných filosofických metod.¹²⁰

4.2.3 Filosofie života podle Friedricha Nietzscheho (1844-1900)

Friedrich Nietzsche byl německým filosofem a filologem.¹²¹ Nietzsche ve své filosofii zavrhuje pohled na metafyziku z ontologického úhlu pohledu, ale nahlíží na ni z úhlu morálního. Metafyzika je Nietzschem považována za jakýsi životní průběh, který ovlivňuje náš život a vytváří pouze faktory, které ukazují životní směřování. Nietzsche spatřuje ve své knize *Ecce homo*¹²², „že vše je jedním“, tzn. život a smrt jsou pro Nietzscheho v naprostém prohloubeném vztahu a tvoří celek. V rámci vlastní existence je pro autora důležitý výchozí poznatek, že všechny konečné bytosti jsou pomíjivým vzplanutím z koloběhu života.¹²³ Pro autora neznamena zánik konečného jsoícího naprostou destrukcí, ale jedná se o návrat do životního základu, z něhož se vše odvíjí.¹²⁴ Bytí není statické, naopak vznikání se stále vrací a to díky *aktivním* silám, které Nietzsche popisuje. Díky *aktivním* silám usiluje vůle k moci o návrat k životu tím, že volí nebo uskutečňuje a přijímá život. Opakem *aktivních* sil jsou síly *reaktivní*. V tomto případě vůle k moci nevede k vracejícímu se vznikání. Vůle nevede k životu, ale k nicotě. Pokud zvítězí *reaktivní* síly, dojde k obratu sil proti sobě a vzájemné destrukci.¹²⁵ Člověk je pro Nietzscheho bytost, která nemá hodnotit. K podmínkám lidského bytí patří dle Nietzscheho rozlišování mezi dobrým a nevalným. Ještě důležitější autor shledává to, že je důležité provádět toto rozlišení dobře nebo špatně.¹²⁶ Nietzsche se staví na stranu imoralismu, jak sám udává ve svém svazku *Lidské, příliš lidské*.¹²⁷ Imoralismus autor zastává z důvodů morálních, jak sám tvrdí. Dle Nietzscheho je morálka to, co nám zabraňuje správně jednat

¹²⁰ KIŠOŇOVÁ, Renáta. *Filozofia H. Bergsona v kontexte filozofie života a evolučnej ontologie*. Trnava: Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, 2010, s. 115-116.

¹²¹ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 289.

¹²² NIETZSCHE, Friedrich a Ladislav BENYOVSZKY. *Ecce homo*. Praha: Naše vojsko, 1993.

¹²³ RABAS, Martin. Výklad lidského smyslu a jeho východiska. In: FRIDMANOVÁ, Milena a Jan PUC, ed. *Filosofie lidského, příliš lidského*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 57-71.

¹²⁴ FINK, Eugen. *Nietzsche's philosophy*. New York: Continuum, 2003, s. 11-12.

¹²⁵ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994, s. 179.

¹²⁶ KOUBA, Pavel. Nietzsche: Etika imoralismu. In: ČAPEK, Jakub, a další. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofia, 2015, s. 237.

¹²⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Lidské, příliš lidské: kniha pro svobodné duchy*. [Překl.] Věra KOUBOVÁ. Praha: OIKOYMENH, 2012. Knihovna novověké tradice a současnosti.

a hodnotit.¹²⁸ V člověku jsou *aktivní* a *reaktivní* síly neustále v interakci a podle toho, která síla v člověku převládá, tak i takového člověka tvoří. Pokud převládá v člověku *aktivní* síla, tak se jedná o silného, vitálního a tvůrčího jedince. Jestliže převládá síla *reaktivní*, jsou to jedinci slabí, neaktivní či destruktivní.¹²⁹

Pro Nietzscheho je člověk *cosi, co by mělo být překonáno*, v tomto období dochází k „*nadčlověku*“. Autorova charakteristika „*nadčlověka*“ by se mohla zdát jako jeho nové pojetí morálky. Autor bytí uchopuje z hlediska vývoje, v tomto směru čeká stále vyšší a silnější prožití života. Nadčlověk chce dle Nietzscheho tvrzení to, co neustále rozvíjí jeho život. Svůj život má nadčlověk pojímat svobodně, má navrhovat své hodnoty a neměl by být podroben mravnímu zákonu, měl by jednat aktivně v rámci své vůle k moci, což je pro Nietzscheho pomocí tance, smíchu a hry. V tomto autorově tvrzení shledáváme rozdíl mezi Immanuelem Kantem a jeho pojetí autonomie. U Kanta je autonomie určována svědomím a tím myšleno mravním zákonem, kdežto Nietzsche mravní zákon odmítá, pro něj je mravní zákon otročským principem.¹³⁰ Nietzsche nepovažuje lidské tělo za jednotný komplex. V jeho tvrzeních o pojetí lidského těla je nejdůležitější nejprve přehodnotit chápání metafyziky a chápání celkového pojetí světa. Pokud toto chápání přehodnotíme, budeme moci dojít k tradičnímu výkladu světa a tím i k pojetí lidského těla. Tělo je pro Nietzscheho projev komplexních vlastností, z nichž každá je projevem vůle k moci. Tělo proto nelze odloučit od hodnoty, naopak tělo se stává pramenem, ze kterého hodnoty vznikají. Tělo je dále společenstvím mnoha duší a chtění, je pouze na základě příkazů od jednotlivé duše z tohoto společenství.¹³¹

Hlavním podnětem našeho života je pro Nietzscheho vůle k moci, jejíž hnací síly jsem představila výše. Vůle k moci je to, co by člověka dělalo blaženého i kdyby mu bylo vše odňato a zůstala by mu ponechána pouze tato moc. Ovšem Nietzsche nechce, aby tato moc byla chápána jako nástroj pro rozkazování druhým, protože rozkazování je to, co se bezprostředně vztahuje k vlastní bytosti a nejedná se o nic

¹²⁸ KOUBA, Pavel. Nietzsche: Etika imoralismu. In: ČAPEK, Jakub, a další. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofie, 2015, s. 244.

¹²⁹ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994, s. 180.

¹³⁰ Tamtéž, s. 182-184.

¹³¹ CHVALKA, Jakub. *Přivtělení a morálka: pojetí tělesnosti ve filosofii Friedricha Nietzscheho*. Praha: Togga ve spolupráci s Univerzitou Karlovou v Praze, Fakultou humanitních studií, 2014, s. 341-345.

jiného, než poslušnost. Vůle k moci je chápána jako základní stavební kámen pro dění u všeho organického i anorganického. Co se týče pudů, které nás ovládají, např. pud sebezáchovy, jedná se dle Nietzscheho o rozšíření moci a o pouze dočasný stav jednání. Jedná se o dočasně omezení životní vůle.¹³²

4.3 Morální statut embrya

Současná filosofie a etika, která se zabývá otázkou lidských embryí, by se dala rozdělit na dva protikladné póly. Jedná se o snahu vyřešit otázku, zda je lidské embryo lidskou osobou od početí nebo až od určitého stádia vývoje. Tato otázka je velice problematická. Brent W. Roberts se odvolává na bolest a vědomí. V období, kdy plod začíná cítit bolest, se stává lidskou osobou. Američtí vědci a lékaři provedli výzkum, kdy je embryo schopno vnímat bolest. Je mnoho vědců, kteří si myslí, že embryo není schopno vnímat bolest, a došli k závěru, že již ve 13. týdnu těhotenství dochází na všech úrovních nervové soustavy od receptorů bolesti až k hypotalamu k organické reakci na bolestivé podněty. S jistotou, že plod cítí bolest, můžeme hovořit o 13. týdnu těhotenství, zde ji plod cítí celý, ale vše má svůj vývoj, čímž i schopnost receptorů vnímat bolest má ten svůj. V tomto případě hovoří američtí vědci o osmém týdnu od početí, kdy je plod schopen vnímat bolestivé podněty na rtech a následně i na obličeji.¹³³

Edward Ellsworth Jones zastává názor, že statut lidské osoby získá jedinec tehdy, když má plně vyvinutý mozek. Naopak Roger William Brown zastává názor, který je dle mého názoru velmi radikální, že statut lidské osoby máme tehdy, pokud si začneme uvědomovat sami sebe a jsme schopni alespoň základních myšlenkových pochodů.¹³⁴

Dále je také přijímán směr zvaný *ontologický personalismus*, pro který je typické, že od raného okamžiku je nutno lidský život chránit, protože zygote připisují práva a respekt. Opačným pólem ontologického personalismu je *empirický*

¹³² PECHAR, Jiří. *Otázky Nietzscheho myšlení*. Praha: Filosofia, 2012, s. 113-115.

¹³³ WILLKE, Barbara a WILLKE, John. *Člověkem od početí: Být či nebyť?* [překl.] L. CEKOTOVÁ, S. BERNARDOVÁ a Z. HEJL. Český Těšín: Cor Jesu, 1993, s. 71-78.

¹³⁴ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 114-115.

funkcionalismus, jehož zastánci zastávají názor, že embryo dávají statut lidský, již v raném stádiu oplození, ale nepřiznávají mu statut osoby.¹³⁵

Zygota vzniká spojením buněk, které jsou nositeli genetické informace, takže prakticky vzato, když dojde ke spojení mateřské a otcovské buňky, tak jsou části v embryu obsaženy. Tuto tezi zastává i filosof a přírodovědec Pierre–Paul Grassé. Ten tvrdí, že tato genetická informace, kterou nese nově vzniklý jedinec, je neměnná a zůstává stejná po celý život člověka až do jeho smrti.¹³⁶ Avšak tato genetická informace je naprosto odlišná od otce a matky, protože má od každého rodiče jednu část. Proto se stává tento jedinec naprostým individuem.¹³⁷

Jsou ale zastánci opačného názoru, názoru, že lidské embryo nemá statut lidské osoby. Jejich argumentace je, že lidskost, pravá podstata člověka, se nedá založit na genetické individualitě, protože právě zygota dává vznik jak placentě, tak embryu. A pouze embryo se vyvíjí v dospělého člověka. Další teze říká, že embryo je v mateřském lůně závislé na výživě z placenty, čímž není závislé samo na sobě a tím pádem si ani samo sebe neuvědomuje.

K tomuto tvrzení však vyvstává argumentace. Zygota je oplodněné vajíčko, které nese genetickou informaci předanou od otce a od matky. Spojením vzniká individuum, které je jedinečné. Placenta jako taková nevzniká na popud zygoty, to je nastavený mechanismus našeho těla, jako jsou např. leukocyty, které když si poraníme koleno, jsou zaktivizovány, aby ránu zahojily. Tím, že vznikne nový jedinec, tak tím vzniká placenta, která by sama o sobě nevznikla, ale pokud se zaměříme na úplný počátek oplození, tak žádná placenta není. Je pouze shluk buněk a žloutkový váček, který udržuje embryo „naživu“, který následně zaniká a vzniká placenta, která se postupně vyvíjí a roste. Jedná se o přídatný orgán, který umožňuje embryu přenos živin od matky, díky kterému se může embryo vyvíjet.

Dalším argumentem, který vyvstává u tohoto tvrzení je, že embryo není nic nově vzniklého. Embryo je vyvinutá zygota. Zygota a embryo je relativně to samé.

¹³⁵MUNZAROVÁ, Marta. *Vybané kapitoly z lékařské etiky II: genetická poradenství; AIDS; informovanost nemocných; "zbytečnost léčby" (medical futility); k legalizaci eutanázie a asistovaného suicidia; asistovaná reprodukce; screening*. Brno, 2000, s. 46-47.

¹³⁶IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 38.

¹³⁷GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 52-57.

Tyto termíny se také používají v gynekologii a porodnictví, zejména v souvislosti s datací těhotenství a využitím terminologie pro upřesnění v praxi. Zygota vzniká po oplození, kde hovoříme o nově vzniklé buňce, která má diploidní počet chromozomů. Embryo je vyvinutá zygota. O embryu porodníci hovoří od 2. týdne těhotenství do 8. týdne těhotenství. Od 9. týdne se nejedná o embryo, ale o plod, který má vyvinuté všechny základní orgány.¹³⁸

Dále by se dal vyvinout protiargument na tezi, že embryo v mateřském lůně není závislé samo na sobě a ani si samo sebe neuvědomuje, protože je závislé na výživě z placenty. Toto tvrzení by se dalo říci i o novorozenci, který je závislý na výživě od matky, nebo od okolí. Kdyby potravu nedostal, zemřel by. Z tohoto tvrzení je tedy zřejmé, že ani novorozenec není lidskou osobou, která si sama sebe neuvědomuje, což je ale tvrzení v dnešní době nepřijatelné a velmi kontroverzní.

Z filosofického pohledu v aristotelském duchu je embryogeneze kvalitativní přeměna jedné a té samé substance, která byla vytvořena spojením vajíčka a spermie, kdy spermie je jednou substancí a vajíčko substancí druhou. Identita této substance je po celý čas vývoje jedna a ta samá, stejně tak by tomu mělo být i v otázce identity zygoty, embrya a novorozence. Již od splynutí dvou buněk a v postupném vývoji je lidská identita stejná, jen dochází k jejímu vývoji. V postnatálním období se z novorozence, který nese tu samou substancí, kterou měl v děloze, vyvíjí jedinec, u kterého k žádné změně nedochází.¹³⁹

4.3.1 Otologický personalismus

Ontologie je označení pro filosofickou disciplínu, která se zabývá především otázkou bytí a jsoucná.¹⁴⁰ Ontologický personalismus zastává atribuční pojetí osoby. Jedná se o inklusivní pojetí osoby, tzn. jakýkoli objekt, který je člověkem, je nositelem lidské přirozenosti a zároveň je obdařen vnitřní důstojností a základními lidskými právy.¹⁴¹ Ontologický personalismus užívá argumentů, díky kterým chce prokázat nárok lidského embrya na statut lidské osoby. Využívá fenomenologie

¹³⁸ ČECH, Evžen. *Porodnictví. 2., přeprac. a dopl. vyd.* Praha: Grada Publishing, 2006, s. 39.

¹³⁹ SÝKORA, Peter. *Etické aspekty raných lidských embryí v biomedicíně.* Trnava

¹⁴⁰ LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce.* Zbraslavice: Farmclub, 2004, s. 76.

¹⁴¹ ČERNÝ, David. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 104.

a medicíny.¹⁴² V tomto pojetí lze hovořit o lidství od samého prvopočátku, kdy by embryo mělo mít plný morální statut a svá práva. Pokud bychom se zaměřili na výčet přístupů, který jsem uvedla výše, byl by přístup filosofů Jonese a Robertse, označen za ontologický personalismus. Protože v jejich případě, by embryo mělo nárok na morální práva, která by mělo od svého prvopočátku. Podle Brownova tvrzení by lidský jedinec měl morální práva a statut lidské osoby zhruba až od doby porodu.¹⁴³

Rozdíl člověka a zvířete spočívá ve vůli, jazyku, svobodě a sebeuvědomění.¹⁴⁴ Ontologický personalismus argumentuje, že všechny hypotézy a argumenty empirického funkcionalismu jsou pouze účelové, aby si jejich zastánci mohli obhájit asistovanou reprodukci. Ontologičtí personalisté nemají problém s přiřazením vlastní hodnoty zvířatům, a to zejména z toho důvodu, že např. genom šimpanze je z 98,6% shodný s genomem lidským. Pokud by se vyskytlo zvíře, které by bylo schopné si potenciálně uvědomit samo sebe, mělo by schopnost mluvit, mělo by vůli a svobodné jednání, ontologičtí personalisté by neměli problém mu přiřknout statut osoby. Ovšem rozdíl mezi člověkem a zvířetem je jasně nepopíratelný, ovšem i zvířata mají dle ontologického personalismu nárok na svá vlastní práva. Avšak rozdíl mezi komunitou osob, které mají morální práva a lidskou komunitou nepovažují za rozdílnou. Stejně jako jedinci, kteří trpí mentálním postižením, či embrya a lidská zygota, protože mají potenciální schopnost disponovat vlastnostmi jako dospělý lidský člověk.¹⁴⁵ V případě ve vztahu ke zvířatům se jedná o morální hodnotu, která je snižena na úroveň zvířat, pokud chceme přiřknout morální hodnotu člověku, zvýšíme ji k jeho úrovni. Osoba se liší od zvířete díky svému metafyzickému přesahu. Od ostatních živočichů a věcí se osoba odlišuje díky svému nitru neboli svému životu. Naše nitro i náš život je právě to, čím se od zvířat a věcí lišíme. Podle Karola Wojtyly, který se zabývá instrumentalizací osoby, má člověk na rozdíl od zvířete zcela odlišnou přirozenost. Člověk má ve své přirozenosti schopnost sebekonstituování, která se projevuje tím, co člověk ve svém životě dělá a co chce učinit. Touto schopností

¹⁴² IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 38-45.

¹⁴³ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života.* [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 114-117.

¹⁴⁴ VÁCHA, Marek, KÖNIGOVÁ, Radana a MAUER, Miloš. *Základy moderní lékařské etiky.* Praha: Portál, 2012, s. 53.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 54.

nazývá svobodnou vůli. Dle Wojtyly je člověk osobou nejen díky jeho komunikaci se světem, ale i díky jeho duchovnímu vnitřnímu životu.¹⁴⁶ Podle Wojtyly je nutné konfrontovat mravní pojetí osoby s problematikou lásky. Imanuel Kant říká, že hodnota člověka spočívá v nejvyšší míře v jeho schopnosti jednat jako autonomní mravní bytost.¹⁴⁷ Člověk je materiálním živým organismem, specificky se tento druh projevuje tím, že má nemateriální duši a na základě této charakteristiky člověku připadá vlastnost chtít a myslet. Člověk je živý myslící organismus. Každý člověk je substancí lidské přirozenosti. Lidská přirozenost je to, co je pro člověka společné. Díky tomu, že máme lidskou přirozenost, která charakterizuje naše myšlení, chtění, lásku, je každá lidská osoba individuální jednotkou.¹⁴⁸

4.3.1.1 Ronald Green (1942)

Bioetik Ronald Green, je profesorem studia etiky a lidských hodnot na Dartmouth College. Je mimo jiné i autorem knihy: *Dítě podle vzhledu: etika genetického výběru*.¹⁴⁹ Green je také zastáncem více méně ontologického personalismu, ale s přisuzováním morálního statutu lidskému embryu nebyl příliš radikální. Kritizoval ve svých argumentech zastánce, kteří zastávali striktní nárok na morální práva již od oplození. Green ve své publikaci udává, že „lidský statut“ či „statut osoby“ nejsou věci definice, či stanovení určitého období, kdy bude mít embryo morální práva. Green udává, že neexistují žádná „objektivní fakta“, která by nám pomohla určit, zda jsou lidské bytosti hodny morálního respektu nebo ne. Tento fakt je závislý pouze na našich hodnotách.¹⁵⁰

Tento Greenův názor se mi jeví poněkud problematický, zejména v praxi. Dle mého mínění je nutné jasně stanovit, kdy by byla např. výzkumná činnost na lidském zárodku pro něj život ohrožující. Nebo bychom naopak ze strachu, který

¹⁴⁶ BURDA, František. *Obraz člověka ve filosofickém světě Karola Wojtyly*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2011, s. 95-97.

¹⁴⁷ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994, s. 58.

¹⁴⁸ RIVETTI BARBÒ, Francesca. *Základy filozofickej antropológie*. [překl.] Ladislav HUČKO a Peter VOLEK. Ružomberok: Katolícka univerzita, 2008, s. 245-259.

¹⁴⁹ GREEN, Ronald M. *Babies by design: the ethics of genetic choice*. New Haven: Yale University Press, 2007.

¹⁵⁰ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 114-117.

v nás mohou naše hodnoty vyvolávat, měli dojít k úplnému zastavení výzkumné činnosti na embryích. Protože samozřejmě problematika lidských embryí se v jisté míře řeší z důvodu interrupcí a z důvodu stále většího biologického pokroku, který je zapříčiněn studiem na embryích. Díky těmto studiím je stále významnější úspěšnost asistované reprodukce a i práce s kmenovými buňkami. Green si byl vědom problematiky svého tvrzení a z tohoto důvodu své argumenty neřadil striktně mezi ontologický personalismus, nýbrž se řadil do pluralistického pragmatismu.¹⁵¹

Velmi důležitou otázkou při stanovení morálních práv pro lidská embrya je pro řadu filosofů i etiků podobnost lidského embrya s lidskou osobou. Z tohoto důvodu by byla odmítnuta i teze filosofa Browna, který chtěl plodu přisoudit statut lidské osoby až v období porodu. Vždyť ale plod je podobný lidské bytosti již ve fetálním období, ale náznaky jsou zde i v embryonálním stádiu. Samozřejmě, pokud bychom se měli zaměřovat pouze na otázku podobnosti, zygota není lidské bytosti podobná, je jí podobná pouze svou genetickou informací. Na druhou stranu otázka podobnosti je velmi užitečná při argumentaci proti autorům, kteří nepřisuzují statut lidské osoby novorozenci a ani kojenci. Vzhledem k velké podobnosti mezi lidským jedincem a kojencem, by měl být kojenci i novorozenci plně přiznán statut lidské osoby a právo na život. Co se týká embryí, tak v tomto případě jejich značná nepodobnost s lidskou osobou je zřejmá. Vzhledem k tomu, že ale i zygota a následně vyvinuté lidské embryo je schopno vnímat bolest, samovolně se hýbá a nese plnou genetickou informaci, jako má dospělý jedinec, měli bychom lidskému embryu přiznat alespoň nižší stupeň morálního statutu.¹⁵²

4.3.1.2 Jürgen Habermas (1929)

Dalším filosofem, který obohatil tuto problematiku, byl Jürgen Habermas. Tento muž byl neomarxistickým filosofem a sociologem. Habermas je představitelem komunikativního jednání, které uvádí v kontextu komunikace s lidským embryem. Lidské embryo považuje za druhou osobu, kterou můžeme označit slovem „ty“, i když nemůžeme očekávat jeho zpětné označení a z tohoto

¹⁵¹ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 118.

¹⁵² Tamtéž, s. 119-121.

důvodu se k němu máme chovat jako k druhé lidské osobě. Habermas uvádí, že na zárodky, i když nám neodpoví, bychom měli pohlížet, jako že se z nich v budoucnu osoby stanou.¹⁵³ Takovéto lidství, jak Habermas udává, sice ještě nemá své jméno, ale i přes to naše chování k němu vyžaduje důstojnost a úctu. Habermas se ve vztahu s lidskými embryi zaměřuje na dva pojmy, které považuje za velmi důležité: „lidská důstojnost“ a „důstojnost lidského života“.¹⁵⁴ Habermas ve své knize: *Budoucnost lidské přirozenosti* udává, že není problém jen s problematikou statutu lidského embrya, ale jedná se o problém mnohem větší. Neboť pokud si nestanovíme, od kdy lze lidské embryo považovat za lidskou osobu, tak pro nás nebude problémem výzkum na embryích, ale i následné nakládání s kmenovými buňkami a úprava embryí ve zdravého jedince. Habermas si klade otázku, zda jsme oprávněni volně disponovat s lidským životem za účelem selekce. Je slučitelné s důstojností lidského jedince, aby byl nejprve geneticky vyšetřen a až poté mu bylo přisouzeno právo na život?¹⁵⁵

Dle Habermase obě strany, jak ontologický personalismus, tak empirický funkcionalismus přehlížejí tu možnost, že může být něco pokládáno za „nedisponovatelné“ a to i tehdy, když nedostane právní statut osoby. Nedisponovatelné Habermas označuje nejen to, co má lidskou důstojnost. Habermas dále udává, že jsou věci a možnosti, které nám mohou být upírány z dobrých morálních důvodů. Jeho myšlenkou je, že nikdo nepochybuje o tom, že lidský život má svou určitou vnitřní hodnotu. Ať už jsou výroky, že lidský život považujeme za posvátný již od splnutí dvou pohlavních buněk, nebo toto lpění odmítáme. Důležitost ochrany lidského života nenachází jeden výraz, který by byl přijatelný pro všechny, ať už pro laiky, nebo vědu či náboženství. Habermas udává, že oba dva přístupy by měly sjednotit to, co je pro ně společné a to by mělo být klíčem k vyřešení této problematiky. Dalším klíčem k řešení by měly být mezilidské vztahy a to, co vnímáme morálně správně i my lidé. To, co je dobré pro mne, je dobré zároveň i pro nás. Lidská důstojnost není ledajaká věc nebo vlastnost, kterou by měl člověk získat od přírody, jako například modré oči, ale je závislá na vzájemných interpersonálních vztazích a na vzájemném zacházení osob mezi

¹⁵³ HUBER, Wolfgang. *Etika: základní otázky života*. [překl.] Petr Babka. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 42.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 42.

¹⁵⁵ HABERMAS, Jürgen. *Budoucnost lidské přirozenosti: Na cestě k liberální eugenice?* [překl.] Alena BAKEŠOVÁ. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 2003, s. 28-29.

sebou, jakožto sobě rovných. Pokud by měla hrát významnou roli autonomie člověka, tak Habermasův argument je, že i po celý svůj život se nacházíme ve stavu závislosti na něčem či na někom. Tím myslí závislost na matce, otci nebo společnosti, která nás formuje. Z tohoto hlediska je lidský jedinec osobou až teprve tehdy, když si utváří své individuum. Na druhé straně, když dochází k vývoji in utero, rodiče s dítětem komunikují, matka cítí jeho pohyby a dokonce mu přisuzují velmi často i jméno. A nezáleží na tom, zda rodiče vidí, že se jedná o plod, který je podobný člověku a zda je autonomní, oni jej za člověka považují. V tomto ohledu Habermas rozlišuje svou „*důstojnost lidského života*“ a „*lidskou důstojnost*“.¹⁵⁶

Habermasova uvádí tvrzení o lidské důstojnosti a důstojnosti lidského života, že vstupem k životu je naše zrození, a až v tomto období by mělo dojít k přiřazení svébytných práv člověka. Habermasovo rozlišení se vyhýbá ztotožnění embryí, a to zejména v jejich rané fázi, s narozenou lidskou osobou. Mimo jiné Habermas udává, že s embryi by se nemělo zacházet jako s věcmi. Nepřiřazovat embryím, a to zejména těm raným, statut lidské osoby je z toho důvodu, že velký počet embryí zaniká v děloze ještě před nidací.¹⁵⁷ K tomuto argumentu mi vyvstává námitka. Ještě před nidací nehovoříme o embryu, ale o zygotě. Dle mého názoru je chybné, hovořit v první řadě o embryu. Zygota může podle výzkumů zaniknout, aniž by o tom žena věděla, ale v tomto období se ještě o embryo nejedná. Embryo je z lékařského hlediska již 13. -14. den po oplození, což je druhý týden těhotenství a již v této době má embryo rozeznatelný základ mozku, čímž se začíná podobat lidskému jedinci.¹⁵⁸ Dle mého názoru chce Habermas říci, že vzniklá zygota se ještě nepodobá lidskému jedinci, nese v sobě pouze genetickou informaci a není jisté, zda se vyvine v embryo či nikoli a z tohoto důvodu bychom měli při přisuzování statutu zygoty být rozvážní, ale neměli bychom to vidět jako zanedbatelný problém.

Další autorkou, která zastávala stejnou myšlenkovou strukturu jako Habermas, byla Ágnes Hellerová. Hellerová, která je i dodnes hlavní představitelkou maďarské filosofie, kladla značný důraz na instrumentalizaci člověka ve věcech a zabývala se

¹⁵⁶ HABERMAS, Jürgen. *Budoucnost lidské přirozenosti: Na cestě k liberální eugenice?* [překl.] Alena BAKEŠOVÁ. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 2003, s. 39-48.

¹⁵⁷ HUBER, Wolfgang. *Etika: základní otázky života*. [překl.] Petr Babka. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 42-43.

¹⁵⁸ *Úcta k životu*. Přeložil Dagmar POHUNKOVÁ. Praha: Zvon, 1991, s. 26.

i problémem odpovědnosti. Hellerová se již od prvopočátku své filosofie snažila o vytvoření oddělené etické teorie. Dokládá to pokusem o sjednocení marxistického pojetí člověka, který je rodovou bytostí, s individualismem a partikularismem (prosazování dílčích částí před celkem). Hellerová stejně jako Habermas ve svých textech užívají myšlenek Immanuela Kanta. Hellerová svůj postoj vůči Kantovi vyjadřuje svou parafrází: „*Hodnoty bez norem jsou slepé, normy bez hodnot prázdné.*“¹⁵⁹

Další možností je, že mnoho autorů nevnímá lidskou zygotu jako prvopočátek vzniku lidského jedince, ale až následně vyvinuté lidské embryo, od jehož vzniku datují nový život a tím i statut lidského jedince.¹⁶⁰ Co se týká samovolného usmrcení embryí v děloze, čímž mnozí autoři argumentují proti přiřazení statutu lidského jedince, jde zejména ve velkém množství o velký počet chromozomálních vad u nově vzniklé zygoty a následně embrya. Velmi často se jedná i o oplození prázdného vajíčka dvěma a více spermii. V tomto případě se ve vajíčku nenachází správný počet chromozomů a tím ani správná DNA, která má za následek vznik zdravého jedince, který by byl schopen přežít. Jsou také případy, kdy se jedinec vyvine, ale nese ve své genetické informaci chromozomální vadu, která je ale slučitelná se životem. V tomto případě se nejedná o neplnohodnotně žijícího člověka, nýbrž o neorganizovanou tkáň a tento případ se týká zejména procenta neúspěšných těhotenství, ale ne embryí.¹⁶¹

Vzhledem k pohledu ontologického personalismu, který na lidské embryo vzhlíží jako na individuum, jež je od svého početí lidským jedincem, vyvstává otázka ve vztahu k problematice jednovaječných dvojčat. Zejména z toho důvodu, že individuum je nedělitelné. Ontologický personalismus nepřipouští dělení individua, ale spíše pracuje s tvrzením, že jeden nově vzniklý systém dává vzniknout druhému živému systému. Jedná se o případ znásobení individua.¹⁶² Lidské embryo, je dle ontologického personalismu, nadáno schopností seberozvoje, i když je při svém vývoji, při kterém se formuje jako svébytný jedinec, závislé na

¹⁵⁹ HÁLA, Vlastimil. *Morální odpovědnost a její aspekty*. Praha: Filosofia, 2013, s. 89-95.

¹⁶⁰ ČERNÝ, David. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 68.

¹⁶¹ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 124-126.

¹⁶² LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004, s. 76-77.

matce. I když u lidského embrya není plně rozvinuta schopnost vnímavosti, rozumnosti a vůle, jedná se o jedince, který má všechny tyto schopnosti uloženy ve své biogenetické výbavě a pomocí procesu vývoje dosáhne schopnosti tyto schopnosti využít.¹⁶³ Velkým obhájcem nenarozených dětí je křesťanská církev, čímž se tedy přiřazuje k ontologickému personalismu. Římskokatolická církev tvrdí, že lidské embryo má svá veškerá lidská práva již v prenatálním období. Zejména právo na život a právo na rodinu. Církev se tímto výše uvedeným tvrzením dovolává úkolu společnosti vytvářet si svá vlastní společenství. Zastává názor, že i zaměstnavatelé by měli dbát úkolu vytvářet svou společnost, a proto by měly těhotné ženy a jejich nenarozené dítě stavět nad všechny plány, které jejich práce vyžaduje. Dále se odvolává na Boží přikázání: „*Nezabiješ*“, které by mělo být platné pro všechny lidi v rámci zachování spokojeného lidského soužití.¹⁶⁴

Ovšem nejen křesťanská církev obecně je zastáncem ontologického personalismu, ale také někteří lékaři, gynekologové a filosofové. Jedná se o problematiku, ve které je velmi obtížné určit, zda by embryo mělo mít svá práva nebo ne. Jak již jsem uvedla výše, myslím si, že i když není lidská zygota podobná lidskému narozenému jedinci, měla by mít svůj morální statut a svá určitá práva. Embryo, které se vyvinulo ze zygoty má již ve svých čtrnácti dnech života položeny základy mozku, proto by mělo mít svůj statut a svá práva v plné výši. V současné legislativě je potratová politika nastavena takovým způsobem, že je legální provést potrat do 12. týdne těhotenství, a to na přání matky. Do 24. týdne těhotenství lze život plodu ukončit na základě genetické indikace, tzn., pokud by plod trpěl vadou, která není slučitelná se životem, nebo se projeví známky chromozomové aberace (abnormality) plodu a matka se rozhodne, že takové dítě nechce přivést na svět.¹⁶⁵

Jak už jsem zmiňovala, teze ontologického personalismu je, dle mého názoru, zřejmá. Lidský jedinec a jeho lidské bytí se nestává osobou v průběhu vývoje, ale je v jedinci obsaženo již od svého oplození. To, kým jsme, naše osobnost, naše

¹⁶³ MUNZAROVÁ, Marta. *Vybrané kapitoly z lékařské etiky II: genetická poradenství; AIDS; informovanost nemocných; "zbytečnost léčby" (medical futility); k legalizaci eutanázie a asistovaného suicidia; asistovaná reprodukce; screening*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2000, s. 46.

¹⁶⁴ *Úcta k životu*. Přeložil Dagmar POHUNKOVÁ. Praha: Zvon, 1991, s. 78.

¹⁶⁵ ČECH, Evžen. *Porodnictví. 2., přeprac. a dopl. vyd.* Praha: Grada Publishing, 2006, s. 187-188.

schopnosti a naše jednání je v nás již před prvním dělením a nemůže dojít k jejich ztrátě díky vnějším fenoménům.¹⁶⁶

4.3.2 Pojem „identita“

V problematice lidského embrya a jeho statutu je velmi často zmiňován pojem identita neboli totožnost. Jedná se o relaci, kterou splňuje jakýkoliv objekt sám o sobě. Nikdy nemůže nastat situace, že by se vyskytly dva objekty, které by měly tu samou relaci. Úplná shoda dvou objektů je pouze tehdy, když se jedná o tentýž objekt.¹⁶⁷ Nemohou se vyskytovat dva totožní jedinci. I když se v realitě vyskytují jednovaječná dvojčata, vždy jde o dva rozdílné jedince. Identita jedince je úzce spjata s lidskou osobou.

Problematikou identity jedince se zabývá i Karol Wojtyła, pro kterého je člověk konstituován jako osoba a v této konstituci mu dopomáhá vědomí. Vědomí má instrumentální roli a konstituuje vlastní „já“ dané osoby. Člověk se u Wojtyly sebeuskutečňuje v činu. Podobně je tomu i u Jean-Paula Sartra, pro kterého si člověk svobodnou volbou utváří sám sebe. Osoba je pro Wojtylu „něco víc, než zindividualizovaná přirozenost“¹⁶⁸ Sebeuskutečnění osoby se neděje v izolaci, ale je k němu také za potřebí kontakt s okolním prostředím.¹⁶⁹

4.3.3 Legislativní ustanovení v České republice

K eticko-filosofické otázce problematiky statutu lidského embrya neodmyslitelně patří i legislativní ujednání. Legislativou ani právem se v této práci nechci nijak zdlouhavě zabývat, pouze chci představit postavení lidského jedince v našem právu.¹⁷⁰ Do legislativy se také prolíná etická otázka související s ochranou lidského života, tedy i otázka související se vznikem života. V historii byly interrupce zavrhnuty zákonem, medicínou, židovským a křesťanským učením. V současnosti se do legislativy prolínají dva postoje k nově vzniklému životu.

¹⁶⁶ LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004, s. 77.

¹⁶⁷ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. Vydání 2. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 186.

¹⁶⁸ BURDA, František. *Obráz člověka ve filosofickém světě Karola Wojtyly*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2011, s. 288-289.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 290.

¹⁷⁰ UZEL, Radim a MITLÖHNER, Miroslav. *Vybrané otázky lidské sexuality*. Hradec Králové: Gaudeamus Univerzita Hradec Králové, 2007, s. 53-58.

Legislativa má ustanovit střed, od kdy je usmrcení plodu legální, i když není zcela úplně povoleno. Je tomu tak i z důvodu zvýšeného rizika otěhotnění z násilného činu, atd. I z těchto důvodů je nutné, aby existovala možnost, jak nechtěné těhotenství ukončit. Ovšem zastánci ontologického personalismu, tvrdí, že budoucí matka nemá nárok rozhodovat nad svým tělem, protože nově vzniklý plod je individuální bytostí, která je od matky oddělená a není s ní totožná, a proto je důležité, aby měl plod svá práva již od početí. Někteří zastánci se dokonce obávají, že legalizace interrupce povede jen k ničení ostatních lidí a k poklesu morálních hodnot naší společnosti.¹⁷¹

V České republice je pohled na statut lidského jedince zanesen i v Listině základních práv a svobod. Této problematice se věnuje zejména článek 5 a článek 6. Dále je problematika těhotenství, interrupce a ochrany plodu obsažena v Zákoně 66/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství, ve vyhlášce Ministerstva zdravotnictví a existuje i seznam nemocí, díky kterým je indikace k umělému přerušení těhotenství, které nalezneme v Příloze 1 k vyhlášce č. 751986 Sb.¹⁷²

V článku 5, který se zabývá způsobilostí mít práva, se stanovuje, že „každý je způsobilý“ mít práva. Tento článek se ale jen stroze věnuje tomu, kdo je způsobilý mít práva. Nikterak nevymezuje rozmezí „každého“, zda se jedná i o strom či kámen. Eliška Wágnerová ve svém komentáři k tomuto článku udává, že mít právo je způsobilý každý člověk, bez ohledu na jeho náležitost k určité kolektivitě. Ovšem musí být osobou. Je tedy lidské embryo osobou? To je statut, který není nikterak jednoznačně rozlišen. Do této doby jsme hovořili o statutu lidské osoby, ale ne o tom, že lidské embryo osobou je.¹⁷³

V článku 6 je řečeno, že: „Každý má právo na život. Lidský život je hodn ochrany již před narozením.“¹⁷⁴ Zde se setkáváme znovu s problémem. V této větě není definováno kdo „každý“ a do jaké míry je „ochrana již před narozením“. V tomto případě by tedy neměly být legální interrupce. Nikdo by neměl být zbaven práva na lidský život, v tomto případě by bylo trestné zabití v sebeobraně. V tomto

¹⁷¹ GRADY, L. John. *Interrupce ano nebo ne?* [překl.] Karel DACHOVSKÝ. Praha: Řád, 1992, s. 21.

¹⁷² ČERNÝ, Milan a SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní úprava umělého přerušení těhotenství*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003.

¹⁷³ *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Kodex, s. 141.

¹⁷⁴ Tamtéž, s.141.

směru se jedná asi o nejkontroverznější oddíl v Listině základních práv a svobod. Tyto články lze považovat za kompromisy mezi skupinou, která je pro interrupce a skupinou, která striktně interrupce zakazuje. Legislativně je problematika s lidskými embryi obsažena i v Úmluvě o lidských právech a biomedicíně, kterou Česká republika přijala v roce 2001.

4.3.4 Empirický funkcionalismus

V rámci problematiky statutu lidského embrya podává empirický funkcionalismus argumenty, které by měly zdůvodnit, že lidské embryo nemá statut lidské osoby již v prenatálním vývoji. Funkcionalistické pojetí lze označit za exkluzivní, v tomto případě neplatí pro všechny nositele lidské přirozenosti, že mají mít stejná práva a důstojnost, mají je pouze ty bytosti, které splňují určité požadavky.¹⁷⁵ Empirický funkcionalismus se zabývá otázkou jednovaječných dvojčat, přítomností totipotentních buněk, společným původem placenty a embrya, aktivací mateřského genomu, nutností organizovaného těla, diskontinuitou lidské embryogeneze, způsobilostí k rozumové duši, autonomií lidského jednání, vědomím, uznáním od druhých, samostatností lidského jedince.¹⁷⁶ Všechny tyto argumenty mají za úkol dokázat, že lidské embryo nemůžeme označit za lidskou osobu. Argumenty jsou charakteru biologického, ale i metafyzického a filosofického, či etického.

Empirický funkcionalismus je někdy nazýván jako vývojové hledisko. Stejně tak jako v ontologickém personalismu se nacházejí u jednotlivých autorů rozchody v určitých argumentech, tak i autoři v empirickém funkcionalismu nejsou ve všech směrech jednotní, avšak shodují se na tom, že embryo je možno přiřadit lidský statut od okamžiku koncepce, avšak není nutné, zejména v počátečních stádiích přiznávat mu status osoby.¹⁷⁷ Avšak nárok na právo přiznávají autoři tohoto směru

¹⁷⁵ ČERNÝ, David. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 104.

¹⁷⁶ IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 23-37.

¹⁷⁷ MUNZAROVÁ, Marta. *Vybrané kapitoly z lékařské etiky II: genetická poradenství; AIDS; informovanost nemocných; "zbytečnost léčby" (medical futility); k legalizaci eutanázie a asistovaného suicidia; asistovaná reprodukce; screening*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2000, s. 47.

nově se vyvíjejícím jedincům až v období, kdy jsou schopni si plně uvědomovat vlastní já.¹⁷⁸

Zastánci empirického funkcionalismu operují s argumentem, že lidské embryo je lidskou bytostí, která se možná vyvine v lidskou osobu. V tomto směru i ve směru ontologického personalismu můžeme zpozorovat základní atributy. Statut „lidského embrya“, statut „lidské“ a statut „osoby“. Oba dva směry akceptují embryo se statutem „lidské, ale oba směry se rozcházejí v okamžiku při přisouzení statutu „osoby“ lidskému embryu. Osobu vnímají jako konkrétní pojem, kdežto lidské je pro ně pouhým pojmem abstraktním, který může označovat to „něco“ společné pro člověka a pro embryo. Avšak, nemělo by mít embryo pro tu společnou část člověka a abstraktního pojmu lidské, mít přisouzeny právě ta práva, jako má člověk. Díky podobnosti lidského embrya s lidským jedincem a díky jeho vývoji, je zřejmé, že z embrya v budoucnosti člověk bude. I když dojde k zániku v děloze, což se samozřejmě stát může, jeho podobnost s člověkem by měla být brána v potaz. Jednou to bude jedinec, který bude schopen plnohodnotného života, což si plně uvědomuje i jeho matka, která jej za malého člověka považuje.

V empirickém funkcionalismu se velmi často hovoří o pojmu pre-embryo, které nemá mít vůbec žádný statut osoby. Pre-embryo je takové embryo, které není starší než čtrnáct či šestnáct dní. Jedná se o ranou fázi vývoje embrya. Jsou tací autoři, kteří zastávají názor, že pre-embryo není jedna a ta samá kontinuální identita v období od zygoty až po novorozence. Například filosof Michael Lockwood z Oxfordu, tvrdí, že není amorální zlikvidovat lidské embryo jen proto, že by bylo lidským organismem, protože se nejedná o lidskou bytost a dokonce ani o lidskou osobu.¹⁷⁹

Argument proti tomuto tvrzení podává psychiatr a filosof A. A. Howsepan, který působí na Kalifornské univerzitě v San Francisku. Ten tvrdí, že embryo, kterému je čtrnáct dní, již ví, kolik lidí se z něj vyvine. Pro zastávce empirického funkcionalismu je zygota jednou buňkou, ne shlukem buněk. Je v ní mnohobuněčný

¹⁷⁸ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011.

¹⁷⁹ SÝKORA, Peter. *Etické aspekty raných lidských embryí v biomedicíně*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta, Centrum pre bioetiku pri Katedre filozofie FF UCM, 2010, s. 97-102.

potenciál. V čtrnáctém a šestnáctém týdnu těhotenství dochází dle zastánců empirického funkcionalismu k redukci mnoho-jednicového potenciálu pre-embrya na jedno-jedincový potenciál embrya a následně plodu. K této redukci dochází dle autorů vždy a jeden jedinec se rodí převážně proto, protože dochází k aktualizaci před redukcí.¹⁸⁰

Vývojové hledisko a jeho představitelé zastávají také názor, že naše bytí je v nás obsaženo pouze akcidentálně. I když jsme my všichni byli v minulosti embryi a nyní máme právo na život, neznamená to, že jako embrya jsme právo na život měli. Judith Jarvis Thomsonová srovnává naše právo na život s právem volebním. Autorka tvrdí, že jako embrya a plody nemáme právo na život ani právo volební, ale pokud našim dětem umožníme plnohodnotný vývoj, budou mít jednoho dne stejné volební právo, jako máme my. Ovšem srovnávat právo na život s právem volebním je poněkud absurdní. Protože některá práva náleží lidským jedincům v určitý čas nebo na určitém místě, ale jsou taková práva, kterých se toto omezení netýká.¹⁸¹ Mít právo na život by se nemělo srovnávat s právem volit, ale mělo by být něčím mnohem víc. Protože, to, že má jedinec právo na život, mu dává tu vlastnost, že je součástí určitého jsouca, kterému mohou být práva přisuzována. Thomsonová je ochotna přiznat, že plod se stává člověkem dlouho před narozením, ale ne již od jeho raného početí.¹⁸² Thomsonová ve svém argumentu pro interrupce zmiňuje příklad o houslistovi, který má právo na život, protože je člověk a jen jeden člověk jej může zachránit, ale musí k němu být napojený jeho krevní oběh po dobu devíti měsíců. Z čehož vyplývá, že tento jedinec bude omezen na životě, ale přitom houslista má také právo na život, takže je to v podstatě povinnost toho vyvoleného jej zachránit. Thomsonová jako představitelka empirického funkcionalismu napadá argumenty ontologického personalismu a označuje je za chabé.¹⁸³ Zastánci vývojového hlediska se zaměřují i na osoby v komatu, ovšem ani toto hledisko není u nich zcela jasné. V jednom ohledu tvrdí, že osoby, které se nacházejí

¹⁸⁰ SÝKORA, Peter. *Etické aspekty raných lidských embryí v biomedicíně*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta, Centrum pre bioetiku pri Katedre filozofie FF UCM, 2010, s. 101.

¹⁸¹ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 108-109.

¹⁸² FOOT, Philippa, a další. *Právo ženy?* [překl.] Ján HABDÁK, Tatiana JAJCAYOVÁ a Daniela KOVÁČIKOVÁ. Bratislava: Kalligram, 2004, s. 22-23.

¹⁸³ Tamtéž, s. 24-25.

v dlouhodobém komatu, jsou stále osobami, protože se u nich vyskytuje mozková činnost, kdežto u embryí ne. Již víme (viz. výše) že, lidský zárodek má již ve třináctém dni po oplození základ mozku a pokud dojde k jeho vývoji, tzn. pokud nebude jejich vývoj nějakými vnějšími vlivy omezen, bude schopen využít mozkovou činnost.¹⁸⁴ V druhém ohledu pro odmítnutí statutu lidské osoby je nepřítomnost vědomí u lidského embrya. Autoři se ptají: Jak můžeme tvrdit, že embryo či dokonce lidská zygota, má své vědomí? Ten člověk, který si není vědom sám sebe a ani toho, že by mohl být od okolí utlačován, není lidskou osobou. Toto tvrzení není v souladu s prvním stanoviskem.¹⁸⁵ Avšak i přes svůj radikální přístup Thomsonová udává, že určit jasnou hranici, kdy lze hovořit o člověku a kdy je před touto hranicí a jedná se o pouhou „věc“, je velmi těžké.¹⁸⁶

Empirický funkcionalismus někteří autoři nazývají i „gradualismus“, protože vnímají vývoj embrya rovnoměrně a pozvolně. Přiznávají embryu, které je složeno např. z třiceti buněk, větší morální hodnotu, než embryu, které je složeno z buněk čtyř, a díky pozvolnému vývoji jedince je problematické v tomto postoji rozhodnout a najít onen bod, který určí, že od této doby se jedná o lidskou osobu.¹⁸⁷

Vzhledem k tomu, že empirický funkcionalismus nezastává tezi, že by rané embryo bylo individuem, není problém v otázce jednovaječných dvojčat. V tomto případě není problém s dělením, protože embryo není individuem, proto se může dělit. Tím vyvrací i tvrzení ontologického personalismu, že individuum může dát za vznik novému živému jedinci. Dle empirického funkcionalismu nemůže žádný lidský organismus, který by byl individuální, dát za vznik novému jedinci. Ovšem z empirického zkoumání embryologie je zřejmé, že se lidské embryo rozdělit může.¹⁸⁸ Radikální zastánci empirického funkcionalismu jsou např. Michael Tooley či Peter Singer. Tito autoři se vydali na cestu nejradikálnějšího tvrzení, které zní, že nemůžeme statut lidské osoby přisoudit ani dítěti po šestém měsíci po jeho narození. V tomto případě jsou, dle jejich názoru,

¹⁸⁴ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 108-109.

¹⁸⁵ IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 33.

¹⁸⁶ LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004, s. 79.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 78.

¹⁸⁸ ČERNÝ, David. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 68-69.

interrupce či usmrcení novorozeného dítěte legální a jsou morálně v pořádku, protože o lidské osobě se nedá hovořit ani šest měsíců po narození. Toto lidské bytí označují jako nepersonální.¹⁸⁹ Dalším argumentem, jak chtějí zastánci empirického funkcionalismu ospravedlnit usmrcování embryí či nepřisouzení jim statutu lidské osoby je fakt, že ve velkém množství dochází u embryí k tomu, že se nepodaří nidace a tato oplodněná vajíčka zaniknou. Argumentem je, že pokud příroda takto plýtvá s oplodněným vajíčkem, zygotou a následně embryem, tak proč by si etikové a lékaři měli dělat starosti s tím, od jakého období se jedná o lidskou osobu.¹⁹⁰

4.3.4.1 Peter Singer (1946)

Singerovo pojetí pojmu „osoba“ jsem uvedla již výše v kapitole, která byla tomuto pojmu věnována. Nyní se zaměřím na Singera jako autora, který zastává empirický funkcionalismus. Pokud bychom dle Singera shledali kontinuum mezi oplodněným vajíčkem a dítětem, došlo by následně k tomu, že buď bychom museli snížit status dítěte na úroveň embrya, nebo status embrya navýšit na úroveň dítěte. Což by byl značný problém zejména s úmrtím či potraty embryí, protože v tomto případě bychom zabili dítě. Nejvhodnějším obdobím pro přisouzení statutu dítěti je dle Singera období narození, protože v tomto období je dítě hmatatelné, a tím je jasné, když jej vidíme, že se jedná o lidskou bytost, kterou bychom usmrtili nedokázali. Ovšem tuto problematiku Singer nevidí tak zcela jasnou, jak by se někomu mohla jevit. Protože v současné době jsou lékaři schopni zachránit i předčasně narozené dítě a to již od 24. týdne těhotenství a od 500g váhy. Ovšem Singer nevidí rozdíl mezi vývojem uvnitř v tomto samém období, a vývojem v mateřském lůně.¹⁹¹ Singer se proti tomuto argumentu staví a namítá, že současná medicína je tak vyspělá, že dokáže zachránit plod již od 24. týdne, ovšem toto dítě není schopno žít nezávisle na ostatních, je závislé na moderní a v současné době velmi vyspělé medicíně. Tento argument nechce připustit ani z toho důvodu, že ještě před třiceti lety jsme si nedokázali představit, že by dítě, které se narodilo

¹⁸⁹ LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004, s.79.

¹⁹⁰ VÁCHA, Marek, KÖNIGOVÁ, Radana a MAUER, Miloš. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 197.

¹⁹¹ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. [překl.] IZABELA VISKUPOVÁ. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 144-145.

o dva měsíce dřív, dokázalo přežít a i z tohoto důvodu nechce Singer připustit tyto argumenty pro statut lidské osoby.

Dalším argumentem je závislost na matce, protože zastánci ontologického personalismu jsou toho názoru, že ještě nenarozené dítě je plně závislé na matce, ale i v jejím rozhodnutí, zda má právo na život či nikoli. V tomto případě Singer uvádí příklady, kdy je stará matka odkázána na pomoc svého syna či turistka, která si zlomila nohu, je odkázána na pomoc svého přítele, aby přivedl pomoc, jinak by zemřela. V tomto případě se Singer ptá, zda má syn právo zabít svou matku, či turista zabít svou přítelkyni, když mají osud svého blízkého plně v rukách. Ovšemže nemají, ale takto lze pohlížet i na pozici do které se staví závislost plodu na matce, a díky tomuto tvrzení nepovažuje Singer období životaschopnosti považovat za dělicí čáru, kdy bychom měli plod považovat za osobu.¹⁹²

„Tvrdím, že život fétu nemá větší cenu, než živočišných organismů na stejné úrovni rozumu, sebeuvědomění, vědomí, schopnosti cítit a podobně. A jestliže fétus není osoba, pak nemá stejná práva jako osoba.“¹⁹³

Tato Singerova citace jasně definuje empirický funkcionalismus. Singerův postoj je velmi radikální, je pojat aktualisticky. V jeho pojetí je kladen důraz na aktualitu charakteristik osoby, kterými osoba disponuje v aktuální přítomný okamžik, a teprve tehdy můžeme hovořit o osobě. Z tohoto postoje je zřejmé, že autor nepřijímá za osoby ani těžce postižené děti, či děti okolo jednoho roku věku. To, že tyto jedinci mají potenciální autonomii, není dostačující k tomu, aby mohli disponovat právy. Singer vychází z premisy, že samotná spermie ani vajíčko samotné nemají „právo na život“, z čehož plyne, že ani po splnutí nemůže mít tento jedinec právo na život. I Tooley je toho názoru, že je důležité jasně si stanovit, jaké vlastnosti musí mít lidská bytost. Bez tohoto určení nejsme schopni jasně definovat, od jakého období se jedná o lidskou osobu. Tato otázka je

¹⁹² SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. [překl.] Izabela VISKUPOVÁ. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 145-147.

¹⁹³ SINGER, Peter. *Embryo experimentation: ethical, legal and social issues*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, s. 41.

velmi důležitá i v právní problematice.¹⁹⁴ Dle Tooleyho má živý organismus právo na život pouze tehdy, pokud má povědomí o sobě samém.¹⁹⁵

Singer odpovídá i na argument zastánců ontologického personalismu, že embryo je potencionální lidskou osobou a z tohoto důvodu by mu měl být přisouzen statut lidské osoby. V tomto ohledu Singer znovu uvádí vhodný příklad, aby zdůraznil, že s tímto argumentem nesouhlasí. Jako příklad uvádí Prince Charlese, který je potenciálním králem Anglie, ale v současnosti ještě nedisponuje výsadami králů.¹⁹⁶ Stejně tak jak Singer argumentuje proti tomuto tvrzení, odmítá i některá tvrzení svých kolegů, kteří zastávají empirický funkcionalismus. Jedná se zejména o právní aspekty, které mají empirický funkcionalismus ospravedlnit, a to zejména ze strany umělého přerušení těhotenství. Singerovi se toto postavení nezdá jako vhodné. Dle jeho názoru je nutné povolit v určitém smyslu umělé přerušení těhotenství, protože pokud je budeme striktně zakazovat, jako je odmítají konzervativci, tak bude docházet pouze k tomu, že ženy budou chodit k laikům či amatérům. A budou to právě ženy, které budou trpět, protože jim nebude poskytnuta plná lékařská péče, která by jim zajistila, že potrat nebude mít za následek další otěhotnění a že budou moci jít ve zdraví domů. Dalším, co se Singerovi v právním hledisku zdá nepřijatelné je to, že právní normy se týkají pouze úpravy umělého přerušení těhotenství, nikoli morálky, která nás zajímá.¹⁹⁷

Singerův přístup je velmi radikální a do značné míry i kontroverzní, ale jeho argumenty jsou smysluplné a uchopitelné spolu s realitou, což se o mnohých představitelů empirického funkcionalismu říct nedá. Singer udává, že pokud bychom tříměsíční plod porovnali s rybou, tím uvědomělejším tvorem by byla v tomto případě ryba. Ano ryba není závislá na matce, je schopna se o sebe postarat a obstarat si potravu. Vzhledem k tomuto tvrzení Singer nevidí důvod lidskému plodu přisuzovat větší význam, než životu zvířat, která jsou díky své

¹⁹⁴ SINGER, Peter. *Embryo experimentation: ethical, legal and social issues*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, s. 41.

¹⁹⁵ ČERNÝ, David. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 88.

¹⁹⁶ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. [překl.] Izabela VISKUPOVÁ. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 157.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 148-149.

rozumové schopnosti podobná lidskému plodu. Protože žádný plod není pro Singera osobou, není důvod řešit jeho právo na život.¹⁹⁸

Empirický funkcionalismus argumentuje zejména kvantitativními příklady. Jako jsou vlastnosti, které jsou u různých skupin jedinců rozdílné, jak je již z embryologického hlediska prokázáno, spermie a vajíčko, jsou druhově odlišná od nově vzniklého embrya. Z tohoto důvodu není příliš přesvědčivé argumentovat vlastnostmi, které embryo nemá, ale pokud mu chceme přisoudit statut osoby, tak by je mít mělo, jinak je stejné jako spermie a vajíčko a tento statut si nezaslouží.¹⁹⁹ Jsou autoři, kteří argumentují autonomií člověka. Pouze až v období, kdy se jedinec stane autonomním, by měl mít přisouzen statut lidské osoby.²⁰⁰ Z medicínského hlediska je to v období viability plodu, tzn. v období, kdy jsou neonatologové schopni novorozence zachránit a s velkým vypětím sil dovést plod k přežití. Ano, tato doba je 25. týden těhotenství, ovšem k tomu, aby neonatologové tento plod zachránili, je nutné, aby plod vážil minimálně 500 gramů. Jinak šanci na přežití nemá. Tato hranice se stala podkladem i pro právní stránku. Co se týká interrupce, tak žena na ni po tomto období nárok nemá, pouze tehdy, pokud těhotenství ohrožuje ženu či plod na životě. Ovšem pokud dítě přežije prvních 24 hodin po porodu, o potratu již nemůže být řeč, ale mluvíme o smrti novorozence.

Jako další argument je využit argument sebereflexe. Pouze tehdy, pokud je člověk schopen sebereflexe, je schopen svobodné volby a hájit své morální cíle, lze tomuto jedinci přiřadit statut osoby. K tomuto argumentu se hlásí Hugo T. Engelhardt.²⁰¹ Osobami nejsme proto, že bychom měli určitou metafyzickou konstituci, ale proto, že máme schopnost myslet, volit, cítit bolest, mít plány atd. Celý systém empirického funkcionalismu je založen na principu dualismu. To znamená, že na základě mnoholetých výzkumů je jasně prokázáno, že lidský jedinec vzniká oplozením a spojením buněk, spermie a vajíčka. Tento postoj v současné době se současnými poznatky již odmítnout nemůžeme. Ovšem na

¹⁹⁸ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žiti*. [překl.] Izabela VISKUPOVÁ. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 154-155.

¹⁹⁹ GEORGE, Robert P. a TOLLEFSEN, Christopher. *Embryo: obrana lidského života*. [překl.] David ČERNÝ. Unhošť: Lepanto, 2011, s. 111-112.

²⁰⁰ LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004, s. 80.

²⁰¹ Tamtéž, s. 80.

straně druhé, pokud přihlédneme k veškerým argumentům, které nezastává ontologický personalismu, musíme tvrdit, že tento biologický organismus není totožný s lidskou osobou, i když vznikl v okamžiku oplození.²⁰² Díky tomu, že není tento organismus, který vznikl po oplození totožný s lidskou osobou, k čemuž jsme došli na základě výše předložených argumentů, nemůže mít tento organismus totožná práva jako člověk, protože ani nepředstavuje hrozbu, že by mohl tato lidská práva porušit, jako např. zabití druhého člověka.²⁰³

4.3.5 Animalismus vs. dualismus

V poslední době je více přijímán zastánci empirického funkcionalismu spíše než dualismus, animalismus. Animalismus nepřijímá morální dualismus. Jedná se o pohled na lidskou osobu z hlediska metafyzického a zastává názor, že mezi osobou a lidským živočichem se vyskytuje numerická identita. Animalismus zastává tezi, že každý z nás je totožný s určitým živočišným organismem lidského druhu.²⁰⁴

Morální statut lidského embrya je velmi důležitý, protože je potřeba definovat, kdy se jedná o lidskou osobu, abychom věděli, od které doby mohou vědci provádět výzkum na embryích, anebo zda vůbec je vhodné výzkum na embryích provádět. Ovšem odpovědět na tuto otázku je velmi problematické a nejsem si jistá, zda lze odpovědět jednoznačně, či zda lze z výše představeného pohledu na pojetí morálního statutu lidského embrya vyvodit jednoznačný závěr. Dle mého názoru by se tyto dva principy pojetí lidského embrya neměly stát jedinými názory na statut lidské osoby. Jedná se o dva směry, které jsou extrémní na všech úrovních. Já se spíše přikláním ke směru ontologického personalismu a to díky mé praxi, kterou jsem velmi ovlivněna, protože sama moc dobře vím, že matky, když čekají své dítě, nepovažují jej za zygotu či embryo, ale za své dítě, které, jak doufají, se vyvine ve zdravý plod a přinese jim nesčetně radosti. Díky tomuto postavení žen, bychom se měli zamyslet nad vnímáním statutu lidského embrya. Zjistit, zda se

²⁰² ČERNÝ, David. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 87.

²⁰³ Tamtéž, s. 87.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 88-89.

nedá vytvořit nějaká pomyslná střední linie, která by byla slučitelná i s názory matek.

4.3.5.1 Ide Pascal (1957)

Ide Pascal ve své knize *Je zygota lidskou osobou?*²⁰⁵ také nezastává názor ontologického personalismu, ani empirického funkcionalismu. Snaží se přijít na třetí vymezení. Protože v prvním případě (ontologickém personalismu) zygota nemůže nebýt lidskou osobou a v případě druhém je kladen důraz na vnější příčiny. Pascal se uchyluje k roli duše, která je in-formující (dávající formu). Když se tělo nachází ve stavu, kdy je potřeba, aby bylo organizováno, je duší vedeno jakožto hybnou příčinou a to zejména ve svém vývoji. Pascal udává, že je to zejména z důvodu, aby byly uvedeny do chodu orgány a funkční systémy, které tělu umožňují samostatnou činnost. Zygota tedy dostává formu od rozumové duše a díky ní je uváděna do pohybu a následujícího vývoje. A právě tato zygota je představitelem centra organizace osobního těla a základu, ze kterého se postupně vyvíjí konečná podoba embrya.²⁰⁶

4.4 Křesťanský postoj k otázce statutu lidského embrya

Již v předchozí části mé práce jsem nastínila postoj římskokatolické církve obecně. Zmiňovala jsem, že křesťanská církev zastává spíše směr ontologický. Avšak i mezi teology dochází k rozchodu. Do 18. století byl postoj teologů v této otázce jasný. Od nedávna panovaly mezi autory dva přístupy, ale spíše generálně převládal Aristotelský později i tomistický přístup. Ten uvádí, že k oduševnění rozumové duše dochází tehdy, když oplodněné vajíčko dosáhne určitého stádia ve svém vývoji. Tento názor zastával i Benedikt XIV. Okamžikem, kdy dojde k oduševnění oplodněného vajíčka, byl šestý týden od početí. Od 18. století autorům tato teorie nestačila a bylo to také v důsledku stále se vyvíjející medicíny a díky novým vědeckým poznatkům.²⁰⁷

²⁰⁵ IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?* [překl.] Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012, s. 153.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 154-155.

²⁰⁷ PESCHKE, Karl Heinz. *Křesťanská etika.* [překl.] Marek SKOVAJSA. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 286-287.

V současnosti zastávají vědci i teologové, že je potřebný vývoj zygoty do určitého stádia, než dojde k oduševnění plodu. Praxe měla v tomto ohledu hlavní úlohu, a proto církve zastávají ontologický personalismus. Je tedy důležité s oplodněným vajíčkem zacházet od početí jako s lidskou osobou, tzn. přisoudit jí i svá vlastní práva. Tento postoj byl změněn tehdy, když vědci zjistili, že oplodněné vajíčko po svém splnutí se spermií putuje do dělohy, kde se zanořuje a dělí. Právě tento fakt, že zygota se dělí na další buňky, vedl některé autory k postoji pozdějšího oduševnění plodu, protože dokud hovoří vědci o shluku buněk, kdy mohou dokonce ještě vzniknout i jednovaječná dvojčata, nemůžeme takovýmto buňkám přisoudit statut lidské osoby a její práva. Do této doby se o osobu nejedná. I když oduševnění plodu není nic, co bychom mohli přírodovědeckými metodami změřit, bylo toto dělení buněk pro autory inspirací pro výše uvedené tvrzení. Za osobu označují jedince od konce individualizace embrya. Což znamená ne dříve, než po uplynutí šestnácti dnů po početí. Buňku, která je schopna dělení a může se rozdělit na dva či vícero jedinců, nelze označit za individuální bytost a lidskou osobu, ačkoli je z genetického hlediska zygota již od svého početí individuem. Oplodněné vajíčko ještě před svým zahnížděním je lidským organismem, ale nejedná se o lidskou osobu. Představitelé křesťanské církve jsou však v tomto postoji opatrní, kladou důraz na morální jistotu.²⁰⁸

Dle Petra Singera se chováme eticky, protože je to od nás společností očekáváno. Naše motivace chovat se morálně je na základě naší morální povinnosti vůči společnosti a komunitě. Etika je dle Singera všude, je v našem každodenním životě, někdy je rozhodnutí jednat eticky snadné, což je ale z toho důvodu, že toto rozhodnutí je v souladu s našimi názory a postoji v souladu s naším rozhodnutím. Ale jsou i rozhodnutí, která nejsou až tak lehká. Mnohdy nám způsobují obtíže a mohou být velmi náročná, ale etika, která by měla vědomě zasáhnout do našich životů, do nich zasahuje pouze příležitostně a velmi často zmatečným způsobem. Aby se takto pojatá etika stala vědomou součástí našeho života, je nutné se nejprve zajímat o etické důsledky způsobu našeho života, který žijeme.²⁰⁹

²⁰⁸ PESCHKE, Karl Heinz. *Křesťanská etika*. [překl.] Marek SKOVAJSA. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 290-291.

²⁰⁹ SINGER, Peter. *How are we to live?: ethics in an age of self-interest*. Port Melbourne: Mandarin, 1997, s. 199-201.

5. Zdravotnická část

V této části mé práce bych chtěla představit základ embryogeneze, která by měla doplnit informace ze strany lékařské, aby byl zřejmý kontext práce. Dále bych se chtěla zaměřit na statut nenarozeného jedince z medicínského hlediska, protože dosud jsem hovořila převážně o hledisku filosoficko-etickém.

Zdravotnická část patří neodmyslitelně k části etické a filosofické, to je zřejmé i z historické struktury, kterou jsem uvedla výše. Je tedy jasné, že otázka vývoje plodu i narození nového jedince byla v historii značně otevřenou otázkou, ke které svými poznatky přispívali mnozí autoři. V dávné historii se otázka embryologie člověka řešila již u starých Indů a Egypťanů. I staří Řekové se touto otázkou zajímali, jednalo se o „nepopsaný list“, který bylo třeba zaplnit. Pythagoras tvrdil, že lidská duše, tj. lidský jedinec, vzniká z výparů lidského semene. Empedokles zastával názor, že mužské a ženské tekutiny se navzájem přitahují, čímž vysvětlil i lidské pudy přičemž základem této přitažlivosti vzniká nový jedinec. Hippokratova škola v této problematice přinesla poznatky na základě zkoumání vývoje u ptáků a jiných zvířat. Aristotelův názor jsem již zmiňovala výše v počáteční části práce. Aristoteles již pracoval s pojmem vajíčka a u vývoje plodu zastával verzi epigenetického postupného vývoje plodu a také postupného oduševňování plodu. Do této problematiky se pokoušelo přispět velké množství autorů, dalším byl např. Galén, Leonadro da Vinci, Louis Pasteur, Félix Archimède Pouchet a další.²¹⁰

5.1 Vývoj plodu

Vývoj plodu probíhá ve třech fázích. V těchto nejranějších fázích můžeme hovořit z lékařského hlediska o zárodku nebo o zygotě. Zygota je oplodněné vajíčko s plným počtem chromozomů, což je u člověka 46 chromozomů X, Y nebo X, X.²¹¹ Pokud se v řadě chromozomů objevuje Y, jedná se o plod mužského pohlaví, pokud se vyskytují dvě X, bude plod ženského pohlaví. Zygota se po svém oplození dělí a dochází k rýhování oplodněného vejce. Rýhováním se tento děj označuje z toho důvodu, že na zygote při tomto dělení vznikají rýhy. Tento děj se

²¹⁰ STANEK, Ivan. *Embryológia človeka*. 3. nezm. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1962, s. 12-21.

²¹¹ WILKIE, Tom. *Perilous knowledge: the human genome project and its implications*. London: Faber and Faber, 1993, s. 40-44.

děje 3-4 dny po oplození vajíčka.²¹² Tato první fáze, kdy dochází k rýhování oplodněného vajíčka, se nazývá *blastogeneze*. Blastogeneze trvá tři týdny. V této fázi oplodněné vejce putuje vejcovodem do dělohy a následně se zanořuje do děložní sliznice, která je hormonálně na tento stav připravena. Jak již jsem uvedla, rýhování začíná třetí až čtvrtý den po oplodnění vajíčka, pátý až šestý den po oplodnění vzniká blastocysta. Blastocysta má podobu váčku, na povrchu tohoto váčku je trofoblast a z něj postupným vývojem vznikají plodové obaly. Plodové obaly tvoří placenta a plodové blány. Plod se vyvíjí z tzv. zárodečného terčíku, který se nachází na uvnitř jednom pólu váčku. Zárodečný terčík je spojen buňkami a tzv. zárodečným stvolem, ze kterého se později vyvíjí pupečník. Blastogeneze a migrace oplodněného vejce je umožněna díky peristaltice vejcovodu a prouděním sekretu v sliznici. Přibližně čtvrtý den se oplodněné vajíčko dostane do dutiny děložní, kde se začne zanořovat.²¹³

Po fázi blastogeneze a nidaci přichází fáze druhá, kterou je *embryogeneze*. V této fázi se ze zygoty stává postupným vývojem a přibývajícími dny embryo a následně plod. V této fázi dochází k tvorbě základních orgánů. Embryogeneze je ukončena v 10. týdnu po oplodnění. Po nidační fázi se zárodek velmi značně a rychle zvětšuje. V embryogenezi se nejprve vyvíjejí kraniální části embrya, zvláště rychle se vyvíjí mozek a srdce. Po čtyřech týdnech od oplodnění je krevní oběh hnán srdcem. V šesti týdnech po oplození má lidské embryo značně vyvinuté končetiny, které jsou zakončené prsty, má vyvinutý viditelný nos, ústa a oční víčka. Postupně se začíná diferencovat zevní genitál, s jistotou je pohlaví plodu viditelné ultrazvukovou diagnostikou ve 14-16 týdnu po oplození. Srdeční činnost plodu lze monitorovat již od 6. týdne těhotenství.²¹⁴ V embryogenezi je zárodek nazýván embryem.²¹⁵ Třetí fází vývoje plodu, je fetogeneze. V této fázi dochází k funkční diferenciaci, růstu a zrání plodu. *Fetální období* lze rozlišit na *časné fetální období*, které je mezi 10-26. týdnem těhotenství a *pozdní fetální období*, které je od 27. týdne těhotenství. Ve fetálním

²¹² WISSER, Josef. Daten der embryonalen Frühentwicklung beim Menschen. In: BECKMANN, Johannes a Rainer BECKMANN. *Der status des Embryos: Medizin - Ethik - Recht*. Würzburg: Johann Wilhelm Naumann, 2003, s. 28-31.

²¹³ MACKŮ, František a Evžen ČECH. *Porodnictví*. Praha: Informatorium, 2002, s. 11-12.

²¹⁴ ČECH, Evžen. *Porodnictví*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 39.

²¹⁵ MACKŮ, František a Evžen ČECH. *Porodnictví*. Praha: Informatorium, 2002, s. 11.

období již nehovoříme o embryu, ale o plodu.²¹⁶ V rané fetální fázi začínají matky cítit své již nenarozené dítě. Pohyby plodu pociťují zhruba od 18. až 20. týdne těhotenství. Druhorodičky pociťují pohyby plodu i dříve.²¹⁷

5.2 In vivo vs. in vitro

Tyto dva přístupy, které jsem výše popsala, se zaměřují na vývoj plodu tzv. *in vivo* (z lat. „v živém“). Další otázkou je, a to zejména díky moderní medicíně a implantačním technikám, problematika *in vitro* (z lat. „mimo živé“). In vitro fertilizace patří mezi nejdůležitější metodu asistované reprodukce, její indikací je neprůchodnost vejcovodů u ženy.²¹⁸ V tomto druhém případě se jedná o problematiku asistované reprodukce a to zejména techniky, kdy se implantují již oplodněná embrya do dělohy ženy.²¹⁹ V tomto směru se jedná o problematiku ještě mnohem složitější. Je důležité vědět, zda metoda in vitro má být zakončena transferem do dělohy matky. Pokud ano, je etická otázka snazší, než pokud se jedná o metodu, kdy není cílem transfer oplodněného embrya do dělohy ženy. V tomto případě dochází k výzkumu na těchto embryích a k jejich následnému zničení.²²⁰ Odpůrci tohoto výzkumu jsou zejména zastánci ontologického personalismu, což je zřejmé, protože to vychází z jejich koncepce. Základní otázka je, zda je výzkum na pre-embryu (embryo existující dříve, než se stalo lidskou osobou) uspokojivý, když zkoumanému embryu nepřinese užitek. Ze strany ontologického personalismu bychom o takovémto výzkumu řekli, že se jedná o výzkum na živých plodech. Tohoto etického problému si je vědoma i legislativa, proto je obecně platné, že embryo se nesmí nechat žít/růst déle než je čtrnáct dní.²²¹ Budoucí autonomie embrya není dostačující k tomu, aby mohla být embryím přiřazena práva

²¹⁶ MACKŮ, František a Evžen ČECH. *Porodnictví*. Praha: Informatorium, 2002, s. 11-14.

²¹⁷ BRISCH, Karl Heinz. *Bezpečná výchova: budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Přeložil Pravoslav PROKEŠ. Praha: Portál, 2012, s. 69.

²¹⁸ ŘEŽÁBEK, Karel. *Asistovaná reprodukce: průvodce ošetřujícího lékaře*. Praha: Maxdorf, c2008, s. 11.

²¹⁹ PRENTIS, Adam. Asistovaná reprodukce: obchod až na prvním místě. In: *Informační oběžník Hnutí Pro život ČR* [online]. Praha, 2016, s. 8-9 [cit. 2017-03-19]. ISSN 1214-4096. Dostupné z: http://hnutiprozivot.cz/nahledy.php?a=obeznik-2016_04#lg=1&slide=0

²²⁰ LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004, s. 85.

²²¹ WILLKE, Barbara a WILLKE, John. *Člověkem od početí: Být či nebýt?* [překl.] L. CEKOTOVÁ, S. BERNARDOVÁ a Z. HEJL. Český Těšín: Cor Jesu, 1993, s. 82-83.

rozhodnout se. Oponenti výzkumu na embryích tvrdí, že embrya mají negativní právo, čímž je myšleno právo na odmítnutí destrukce sami sebe.²²²

Dle mého názoru se jedná o dlouhou dobu, protože už několikrát jsem nastínila, že čtrnáctidenní embryo má již základ mozku, avšak jsou i tací autoři, kteří by tuto hranici čtrnácti dnů prodloužili na období osmnácti až dvaceti dnů.²²³ Zastánci empirického funkcionalismu problém s výzkumem na lidských embryích nemají, což jasně vyplývá i z jejich pojetí lidského embrya. Podmínky pro podstoupení umělého oplodnění jsou uvedeny legislativně.²²⁴ Žádost o umělé oplodnění musí být ze strany obou manželů, dále je umělé oplodnění přípustné, pokud se jedná o zdravotní indikaci, manželé a dárce musí zůstat v anonymitě, v tomto případě se jedná o případ, kdy nelze použít sperma manžela.²²⁵

5.3 Prenatální komunikace mezi matkou a dítětem

Již v embryonálním období a následně v období fetálním dochází ke komunikaci mezi matkou a jejím plodem, což je viditelné i na přístupu k plodu. Pokud ženy zjistí, že jsou těhotné, tak nemluví o zygotě, ani o plodu, ale hovoří „o tom maličkém“ nebo i konkrétně „o miminku“. Tento fakt si uvědomují někteří porodníci ale i neonatologové. Nejvíce si tento fakt uvědomují, dle mého mínění etici, psychologové a filosofové. Připuštění prenatální komunikace s dosud nenarozeným plodem dává pomyslně tomuto plodu i určitá práva a tím jejich zastánce řadí na stranu již výše zmíněného ontologického personalismu. Empiričtí funkcionalisté by nezastávali názor, že se s embryem dá komunikovat a tak by nemohli připustit výzkum na embryích. Jednou z procesů komunikace je i vnímání pohybu plodu. To je první konkrétní setkání s dítětem v prenatálním stádiu. Důkazem komunikace není jen matka, ale i otec, který má neustálé nutkání komunikovat s dosud nenarozeným potomkem.

²²² FEILER, Christine L. Human Embryo Experimentation: Regulation and Relative Rights. *Fordham Law Review* [online]. 1998, 66(6), s. 2450-2451.

²²³ LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, 2004, s. 86.

²²⁴ DOSTÁL, Jiří. *Etické a právní aspekty asistované reprodukce: situace ve státech přijatých do Evropské unie v roce 2004*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007, s. 26-27.

²²⁵ ŘEŽÁBEK, Karel. *Léčba neplodnosti*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004, s. 111-112.

5.3.1 Peter G. Fedor-Freybergh (1936)

V knize Petera G. Fedora-Freybergha: *Prenatálne dieťa*²²⁶ se uvádí, že statut embrya není otázkou jen prenatálního vývoje, ale ještě mnohem dříve.²²⁷ Peter Freybergh je slovenským porodníkem a gynekologem a v současné době i dětským psychiatrem. Tento autor pozoroval své budoucí rodičky, které k němu přicházely na vyšetření a nikdy se ho netázaly, jak se dnes daří jejich embryu. Jejich otázky byly mnohem konkrétnější, rodičky nazývaly svůj plod miminkem nebo dokonce i jménem. Na základě této observace profesor Freybergh napsal knihu *Prenatálne dieťa*.

Freybergh udává, že ihned po oplození je matka a dítě propojeno. Matka a dítě tvoří „společné vědomí“. Matka zastupuje „já“ prenatálního dítěte. Společné vědomí je dle autora první cestou komunikace mezi matkou a dítětem. Jedná se o první přenos informací. Dle Freybergha jedna duše ovládá obě těla, z autorova tvrzení usuzuji, že tato myšlenka je myšlena z lékařského hlediska vzhledem k autorovu povolání. Přání matky se prolínají k dítěti, dítě nosí stejné tužby jako matka. Přijetím toho by mělo dítě právoplatný statut již jako nenarozené. Již v prvopočátku svého vývoje by ovšem mohlo způsobit v naší společnosti řadu obtíží.²²⁸ Otázkou je, zdali je naše společnost připravena přirknout již nenarozenému dítěti plný statut lidské osoby a tím pak zastavit výzkum na embryích a interrupční politiku. Dle mého názoru na to naše společnost připravena není. Já osobně si myslím, že neznamená, že když si nepamätujeme, co se odehrávalo v prenatálním období, tak že nebudeme tyto plody odmítat a nedávat jim žádná práva v jejich prenatálním období. V tomto směru si myslím, že žádná budoucí matka neřekne o plodu, že je to plod, jedná se o její dítě, o jejího potomka, který se uvnitř jejího těla hýbe, kope a dává signál, že se má k světu. Dokonce dává signál, že se něco děje, protože nadměrné pohyby jsou náznakem toho, že není něco v pořádku, je pak na lékařích diagnostikovat co není v pořádku. Myslím si, že není logické zachraňovat 500 gramové novorozence, když pokud je intrauterinní stav

²²⁶ FEDOR-FREYBERGH, Peter. *Prenatálne dieťa*. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2013.

²²⁷ Tamtéž, s. 2-5.

²²⁸ CVIKOVÁ, Jana a Jana JURÁŇOVÁ. *Možnosť voľby: aspekty práv a zodpovednosti*. Bratislava: Aspekt, 2001, s. 34.

plodu v tomto období v pořádku, tak těmto plodům nepřiznáváme status člověka. Přitom se jedná o toho samého jedince, tak proč tyto dvě rozdílné strany názoru.

Dle Freybergha existuje řada výzkumů, které potvrzují, že dítě v prenatálním stádiu je ve vzájemném rytmu společně s matkou. Poznává skrze matku den a noc, poznává emoční i fyzické rozpoložení matky, jejíž dysbalance může způsobit neklid dítěte. Dítě je v přímé interakci s matkou, slyší tlukot jejího srdce, jedná se o jediné prostředí, které zná. I na základě tohoto poznatku se novorozenci přikládají na hrudník matky, aby se novorozenci uklidnili po náročném porodu tím, že slyší matčino srdce. Stejně tak je tomu i u předčasně narozených dětí, kterým se takto vyvolává pocit, že jsou stále v matčině lůně.²²⁹ Fakt, že je plod propojen s matkou a vnímá, co se v matčině těle děje, lze prokázat i v dospělosti, pokud jedinec podstoupí změnu stavu vědomí. Tuto metodu používá i Stanislav Grof, který napsal publikaci v rámci tohoto tématu *Holotropní vědomí: tři úrovně lidského vědomí, formující naše životy*.²³⁰ Stanislav Grof je světoznámý psychiatr a psychoterapeut, který se narodil v Praze roku 1931. Grof zastává názor, že dítě je úzce spjato s matkou v prenatálním období nejen biologicky, ale i emocionálně. Plod je tedy schopen, jak jsem již uvedla tvrzení od Fedora Freybergha, vnímat, zda je matka v emočně vypjaté situaci, ale je také schopen si uvědomovat potravu nebo toxické látky, z potravy či návykových látek, které nejsou vhodné v raných fázích těhotenství. Jedná se o nikotin, alkohol, koření, bylinky, které mohou být v raných fázích pro správný vývoj plodu nebezpečné nebo určité léky. Plod je schopen vnímat nejen tyto nebezpečné látky, ale také parfém matky. To, že je plod propojen s matkou a nastavuje se na její frekvenci, dokazuje i fakt, že pokud budoucí matka nadměrně cvičí, zvýší se nejen její srdeční činnost, ale i srdeční činnost dítěte, zvýší se i frekvence dechu a to jak u matky tak u plodu.²³¹ Grof na základě své psychoterapeutické praxe posouvá tento výzkum dál a dochází k závěru, že tyto nepříjemné prožitky mohou značně ovlivnit jedincův život v dospělosti. Grof je toho názoru, že správný a klidný vývoj jedince v prenatálním stádiu je srovnatelný s prožitky při kojení a stejně tak jako kojení může prenatální vývoj v „toxickém“

²²⁹ FEDOR-FREYBERGH, Peter. *Prenatálne dieťa*. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2013, s. 11-14.

²³⁰ GROF, Stanislav a Hal Zina BENNETT. *Holotropní vědomí: tři úrovně lidského vědomí, formující naše životy*. Praha: GEMMA89, 1993.

²³¹ MEDINA, John. *Pravidla mozku dítěte: [nejnovější vědecké objevy pro výchovu chytrých a šťastných dětí]*. Brno: Computer Press, 2011, s. 28-47.

lůně matky významně ovlivnit vývoj dítěte.²³² Tyto vědecké fakty, které jsou prokázány na základě dlouhodobého výzkumu, jasně prokazují, že embryo má určitý stav vědomí. Je tedy schopen vnímat, co se s ním děje, je schopen rozpoznat, které látky přicházející k němu od matky jsou pro něj přínosné, a které nikoli. Stanislaf Grof ve své publikaci prokázal, že dospělý člověk je schopen ve stavu změněného vědomí projít celým svým prenatálním vývojem. To je dle mého názoru, velmi důležitý poznatek, protože jak uvádějí ontologičtí personalisté, sami jsme byli embryi, a z toho důvodu je nutné, abychom i dalším embryím přiznali statut lidské osoby. Současná psychologie se k této otázce staví podobným směrem. Uznávají v prenatálním období tzv. „*nultý bod inteligence*“, který je datován od 33. dne od početí. Tato datace je psychology zastávána přestože EEG²³³ je schopno zachytit mozkovou činnost u plodu až v devátém týdnu.²³⁴

V souvislosti s prenatální komunikací matky a dítěte je úzce spjat statut lidského embrya, ale nejen to, ruku v ruce je s touto problematikou spjata i otázka interrupcí. Postoj k morálnímu statutu lidského embrya byl v období řecké a římské filosofie takový, že plod měl duši již od početí a z tohoto důvodu měl i svá plná práva. V současnosti není toto stanovisko zcela jasné. Velmi často je ovlivněno socio-kulturním prostředím, náboženstvím ale i subjektivními názory autorů. Z biologického hlediska je vznik života dán již od početí, kdy dojde ke splynutí mateřské a otcovské DNA a tím vznikne nový individuální jedinec. Právní stránka tohoto problému je však jiná. Lidský jedinec je hoden ochrany již před narozením, ale není nezákonné tento lidský život ukončit.²³⁵ V medicíně se o embryu přestává hovořit na konci druhého měsíce a od tohoto data považujeme jedince za plod (fetus). V rámci interrupční politiky je dovoleno umělé přerušování těhotenství, jak již jsem uvedla výše, do dvanáctého týdne těhotenství a ze zdravotních důvodů lze přerušit těhotenství i do 24. týdne těhotenství.²³⁶ Tato hranice by měla být určena

²³² GROF, Stanislav a Hal Zina BENNETT. *Holotropní vědomí: tři úrovně lidského vědomí, formující naše životy*. Praha: GEMMA89, 1993, s. 42-44.

²³³ Elektroencefalografie je neurofyzilogické neinvazivní vyšetření, které umožňuje zaznamenávat elektrickou aktivitu mozku.

²³⁴ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 115.

²³⁵ BAHOUNEK, Jiří. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 21.

²³⁶ Naše dítě nedáme. Budeme ho milovat. In: *Informační oběžník Hnutí Pro život ČR* [online]. Praha, 2016, s. 1-3 [cit. 2017-03-19]. ISSN 1214-4096. Dostupné z: http://hnutiprozivot.cz/nahledy.php?a=obeznik-2016_03#lg=1&slide=7

pouze pro výjimečné situace, které jsou striktně legislativně ustanoveny.²³⁷ V současné době jsou dva postoje v interrupční politice.²³⁸ Jedna strana je strana *pro choice* a druhá *pro life*. Skupina *pro choice* je skupinou zastávající potrat, zastánci této skupiny věří, že má žena kontrolu nad svým tělem a může o něm rozhodovat. Pro tuto skupinu plod nemá žádný morální statut. Skupina *pro life* je skupinou, která je pro život.²³⁹ Zastánci této skupiny zastávají morální status u plodu, který musí být respektován. V tomto případě má plod právo na život.²⁴⁰ Ovšem jako ve všem neexistují pouze dva úhly pohledu nebo jen dvě radikální strany. Ani v tomto případě nelze hovořit striktně jen o straně konzervativní a liberální. I v této problematice existují různé stupně názorů od jednotlivých autorů počínající striktně radikální formou až po umírněnou formu názoru.²⁴¹

Každý z nás má na základě svých zkušeností k této problematice určitý přístup. Stejně tak je tomu i u výše zmíněných profesí. Lékaři přistupují k lidskému jedinci na základě genetických poznatků, na základě biologického vývoje člověka a v neposlední řadě i ze zkušeností porodníků a neonatologů. Zástupci právní profese vycházejí z jasně daných právních ustanovení, která jsou dána zákonem. V tomto ohledu nehraje žádnou roli zkušenost či medicína. Medicína a zkušenost pomohla k stanovení tohoto kompromisu, který je dán legislativou. Psychologové a psychiatři určují této problematice jiný rozměr a to zejména díky jejich vzácným metodám. Jsou schopni proniknout do našeho lidského vědomí a tím se tak dostat k cenným informacím, které naše mysl uzamkla. Myslím si, že bychom neměli lidská embrya zbavovat jejich statutu osoby za cenu výzkumu na embryích. Zdárným příkladem jsou matky, které tyto plody nosí ve svém lůně.

Dle mého názoru, bychom se měli navrátit k přírodě, protože právě naše příroda vytvořila systém, který je více než dokonalý a metodu přírodního výběru bychom

²³⁷ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 116-117.

²³⁸ HEAD, Tom. Pro-Life vs. Pro-Choice: Pro-Life or Pro-Choice: What Does It All Mean? *Thoughtco*. [online]. 2017 [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/pro-life-vs-pro-choice-721108>

²³⁹ WHEN DO HUMAN BEINGS BEGIN?: "SCIENTIFIC" MYTHS AND SCIENTIFIC FACTS. *Princeton: Pro Life* [online]. Princeton: Princeton University, 1999 [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <https://www.princeton.edu/~prolife/articles/wdhhbb.html>

²⁴⁰ TRUESDALE, Albert. *God in the laboratory: equipping Christians to deal with issues in bioethics*. Kansas City: Beacon Hill Press of Kansas City, 2000, s. 43-44.

²⁴¹ FOOT, Philippa. *Právo ženy?: štúdie o problematike interrupcií*. Přeložil Ján HABDÁK. Bratislava: Kalligram, 2004, s. 100-103.

neměli měnit. Výzkum na embryích a kmenové buňky by mohly umožnit řadu pokroků u nevyléčitelně nemocných lidí, u ochrnutých jedinců. Ale jsme připraveni na takovýto pokrok? Nepohlít nás to a nezničit to naší pravou podstatu lidství? Vždyť lidství je určitým stupněm dokonalosti ale i nedokonalosti. Dokonalé mohou být jen stroje. Nepřipravíme se takto o něco velmi cenného? My všichni jsme byli embryi, nyní jsme osoby, které mají svá plná práva. Proč tedy tvoříme embrya, která jsou schopna vnímat to, co se s nimi děje, což je jasně průkazné z metody změněného stavu vědomí, a následně je ničíme, pokud nedojde k transferu do dělohy ženy? Na druhou stranu, pokud je embryo schopné přežít určitou dobu bez těla ženy, tak díky metodě asistované reprodukce došlo k definování, kdy začíná lidský život, protože embryo dokáže přežít (určitou dobu a za určitých podmínek) i bez těla ženy, čímž by se mu měla přiřknout plnohodnotná práva. Lidské embryo má tedy schopnost být *autonomním* jedincem, protože má svou specifickou genetickou výbavu, dále je bytostí *autoregulační*, protože si samo řídí svůj vývoj a je také bytostí *autogenerační* (jestliže se oddělí část embrya, může z něj vzniknout další jedinec: dvojče)²⁴² Díky vědeckému pokroku je přítomnost bytí a existence člověka již na začátku jeho života nebo na jeho konci zcela objektivně měřitelná.²⁴³

5.4 Embryonální kmenové buňky

Nejen v problematice interrupce a asistované reprodukce je nutné se zamýšlet nad morálním statutem lidského embrya a zacházením s ním.²⁴⁴ Dalším problémem týkajícího se této problematiky jsou embryonální kmenové buňky, které se získávají z lidského embrya v raném stádiu. Lidské kmenové buňky se podařilo poprvé získat v roce 1998.²⁴⁵ Lidská embrya nejsou vhodná jen pro kmenové buňky, ale využívají se i do očkovacích vakcín, léčiv ale i v potravinářském

²⁴² ŠIPR, Květoslav. Začátek individuálního lidského života a lidská důstojnost. In: STODOLA, Jiří a Miroslav KRATOCHVÍL, ed. *Nejmenší z nás 2012: sborník příspěvků interdisciplinární konference o právní ochraně osob před narozením: 8.10.2012, Brno*. Moravská Ostrava: Bios - Společnost pro bioetiku, 2012, s. 15-23.

²⁴³ GLASOVÁ, Katarína. O Rozvíjení schopnosti přijat člověka vo svedomí a akejkol'vek fáze jeho života. In: CHMELÍK, Bohumil H. a Jana BOROŇOVÁ, ed. *Ochrana života: "L'udský život je hodný ochrany od počatia"*. Trnava: Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce TU, 2007, s. 80-88.

²⁴⁴ PETR, Jaroslav. *Klonování: hrozba, nebo naděje?*. Praha: Paseka, 2003, s. 63-87.

²⁴⁵ DOLEŽAL, Adam, David ČERNÝ a Tomáš DOLEŽAL. *Kmenové buňky: etické a právní aspekty výzkumu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 8-14.

průmyslu. V Austrálii musí být u léčiv nebo v přípravcích ve kterých jsou lidská embrya obsažena oznámení v příbalové informaci. V EU ani v ČR tato povinnost ze zákona určena není.²⁴⁶

Embryonální kmenové buňky se získávají z vnitřní buněčné masy neboli blastocysty. Jedná se o buňky, které jsou schopny nekonečného dělení a jsou schopny diferencovat se do různých tkání. Lidské embryonální kmenové buňky jsou získávány z lidského embrya v období 5-8. dne po oplození. Kmenové buňky jsou nesmrtelnou tkání, které je schopné pomoci na základě jejich transplantace při závažných onemocněních např. při leukemii či Parkinsonově chorobě a tím tak pomoci pacientovi přežít. Každá blastomera má schopný potenciál k vytvoření jakékoli buňky v těle.²⁴⁷ Ovšem toto získávání blastomer vede k vytváření a následnému ničení raných embryí, s čímž vyvstávají velmi závažné etické otázky. Získané blastomery se udržují v prostředí, které zamezuje jejich spontánnímu dělení, pokud dojde k přidání určitých faktorů k těmto buňkám, jsou buňky schopny se rozdělit a následně je lze používat v buněčné léčbě u pacientů.²⁴⁸ Kmenové buňky představují velký pokrok, který by mohl pomoci zachránit spoustu lidí, dětí i novorozenců. Touto alternativou je myšleno získávat kmenové buňky od dospělého člověka, který může rozhodnout co se s ním bude dít. Tyto kmenové buňky se mohou získat z kostní dřeně a varlat, další možností je oddělit je z tkáně amniotického vaku v placentě či z pupečnickové krve.²⁴⁹ Existuje řada výzkumů, které se snaží prokázat a objevit nové alternativní zdroje pro kmenové buňky. Nejčastěji jsou observovány těhotné ženy, jejich a fetální krevní oběh a zvířata.²⁵⁰

Využití embryonálních kmenových buněk je úzce spjato s klonováním totožných jedinců. Ovšem legislativně je klonování totožných jedinců zakázáno.

²⁴⁶ DUDOVÁ, Vladěna. Průmyslové využití tělíček potracených dětí. In: *Informační oběžník Hnutí Pro život ČR* [online]. Praha, 2015, s. 4-5 [cit. 2017-03-19]. ISSN 1214-4096. Dostupné z: http://hnutiprozivot.cz/nahledy.php?a=obeznic-2015_04#lg=1&slide=2

²⁴⁷ THOMSON, James. Human Embryonic Stem Cells. In: HOLLAND, Suzanne, Karen LEBACQZ a Laurie ZOLOTH. *The human embryonic stem cell debate: science, ethics, and public policy*. Cambridge, MA ; London: MIT Press, 2001, s. 15.

²⁴⁸ DOLEŽAL, Adam, David ČERNÝ a Tomáš DOLEŽAL. *Kmenové buňky: etické a právní aspekty výzkumu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 14.

²⁴⁹ DOLEŽAL, Adam, David ČERNÝ a Tomáš DOLEŽAL. *Kmenové buňky: etické a právní aspekty výzkumu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 16.

²⁵⁰ MACEK, Milan, Diana W. BIANCHI a Howard Stephen CUCKLE, ed. *Early prenatal diagnosis, fetal cells and DNA in the mother: present state and perspectives : proceedings of 12th fetal cell workshop, Prague, May 2001*. Prague: Karolinum, 2002, s. 3-121.

Argumenty, které klonování zakazují, jsou zejména etického charakteru, jedná se o praktiku, která je v rozporu s lidskou důstojností.²⁵¹

²⁵¹ DOLEŽAL, Adam, David ČERNÝ a Tomáš DOLEŽAL. *Kmenové buňky: etické a právní aspekty výzkumu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 99.

Závěr

V mé diplomové práci jsem se věnovala pohledu na statut lidského embrya. Tento pohled byl nejprve v historickém kontextu a následně jsem zařadila i přístup v současnosti. Téma statutu lidského embrya je poměrně rozsáhlým tématem, které se může uchopit z různých vědeckých i nevědeckých přístupů. V práci jsem nastínila přístup legislativní, který je určitým kompromisem pro etické pojetí statutu lidského embrya. Jedná se o určitý kompromis v ohledu na práva již nenarozeného dítěte, který byl vytvořen na základě etické koncepce. Jedním z proudů etické koncepce je empirický funkcionalismus, který je proti tomu, aby embryo v prenatálním období mělo statut osoby a tím i svá práva. Legislativně je stanoveno, že právo na ochranu má každý již nenarozený plod, ale není trestné, pokud dojde k ukončení jeho života do určitého prenatálního období. Dále je možné, aby z lékařské indikace byla provedena interrupce do 24. týdne těhotenství. V současnosti je provádění interrupcí běžné alespoň v České republice. Existují ovšem i země, které mají potratovou politiku nastavenou zcela jinak. Tímto je jasně viditelné, že není jednotný názor pro to, kdy se jedná o člověka a kdy nikoliv. Jedním z faktů je, že i my sami jsme kdysi byli embryi. Jak popisují v lékařské části své práce jednou z možností, jak si na toto stádium prenatálního života vzpomenout, je metoda změněného stavu vědomí, samozřejmě se nejedná o návrat do prenatálního života v přírodovědeckém slova smyslu. Díky této technice se lze navrátit do našeho vlastního prenatálního života a vzpomenout si, jak jsme tento vývoj vnímali. Tento poznatek by měl být brán v úvahu nejen při rozhodování, zda přisoudíme morální statut lidskému embryu, ale i při výzkumu na embryích nebo tvorbě embryonálních kmenových buněk. Právě tato tvorba embryonálních kmenových buněk je dalším důkazem toho, že pokud by pro embryo bylo vytvořeno umělé prostředí, které by bylo shodné s mateřskou dělohou, mělo by embryo šanci přežít. V tomto směru vidím otevřenost dané problematiky a nutnost vědeckého bádání, protože kdyby se tato myšlenka potvrdila, znamenalo by to mimo jiné, že lidské embryo je schopné přežít a má nárok na to, aby mělo svá vlastní práva.

Dalším problémem je, že v této problematice se vyskytují argumenty, které jsou buď pro anebo proti přisouzení statutu lidského embrya, ale následky, které z nich

vyplývají, jsou velmi obecné, např. postrádám jasnou definici práv, kterými by mělo embryo disponovat. Z tohoto důvodu jsem se v mé práci snažila objasnit a definovat určité argumenty. Protipólem empirického funkcionalismu je ontologický personalismus, jehož zastánci jsou stoupcem toho názoru, že lidské embryo je člověkem již od početí a má svá plná práva na život. Jak jeden, tak druhý proud etické koncepce má své argumenty velmi extrémní. Jako řešení vidím najít jednotnou koncepci, která bude středem těchto dvou proudů. Dle mého názoru je tato střední linie etické koncepce viditelná u nastávajících matek, které nepovažují své budoucí děti za „něco“, ale naopak jim velmi často přidělují jména a povídají si s nimi. Existují ovšem situace, kdy dítě není chtěné, protože došlo k otěhotnění např. následkem trestného činu. V tomto případě by měla být pro matky možnost umělého přerušování těhotenství, protože je jasné, že takovéto dítě by v budoucnu mohlo velmi utrpět. Zastánci skupiny *pro life* jsou toho mínění, že pokud chce jít žena na potrat na základě otěhotnění způsobeném trestným činem, jedná se pouze o nahrazení traumatu traumatem, protože i takovéto dítě může být nakonec pro ženu darem.

V diplomové práci jsem rozlišila pojetí pojmu osoba z eticko-filosofického hlediska, z biologického hlediska, teologického hlediska a z právního hlediska. Je velmi důležité propojovat v tomto tématu všechny tyto přístupy, protože se jedná o budoucího člověka a člověk je bio-psycho-sociální a spirituální bytostí a seskupení těchto přístupů je jediným řešením jak v tomto problému dojít k etickému závěru.

Citovaná literatura

AKVINSKÝ, Tomáš, John MORTENSEN a Enrique ALARCÓN. *Summa theologiae II-II: latin/english edition of the works of St. Thomas Aquinas*. Přeložil Laurence SHAPCOTE. Lander, Wyoming: Aquinas Institute for the Study of Sacred Doctrine, 2012. ISBN 978-1-62340-010-1.

AKVINSKÝ, Tomáš, John MORTENSEN a Enrique ALARCÓN. *Summa theologiae: latin/english edition of the works of St. Thomas Aquinas*. Přeložil Laurence SHAPCOTE. Lander, Wyoming: Aquinas Institute for the Study of Sacred Doctrine, 2012. ISBN 978-1-62340-013-2.

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3.

ARISTOTELÉS. *O duši*. 2., nezm. vyd. Přeložil Antonín KŘÍŽ. Praha: P. Rezek, 1995. ISBN 80-901796-4-9.

ASMUS, Valentin Ferdinandovič. *Antická filozofie*. Vydání I. Přeložil Jan ZOUHAR. Praha: Svoboda, 1986. Členská knihnice.

BAHOUNEK, Jiří. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-09-0.

BECKMANN, Johannes a Rainer BECKMANN. *Der status des Embryos: Medizin - Ethik - Recht*. Würzburg: Johann Wilhelm Naumann, 2003. ISBN 3-88567-089-5.

BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. 2., oprav. a rozšíř. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-064-4.

BRISCH, Karl Heinz. *Bezpečná výchova: budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Přeložil Pravoslav PROKEŠ. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0063-5.

BURDA, František. *Obraz člověka ve filosofickém světě Karola Wojtyly*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2011. ISBN 978-80-7405-123-4.

CLARKE, W. Norris a Tomáš MACHULA. *Osoba a bytí*. Praha: Krystal OP, 2007. ISBN 978-80-85929-92-8.

- CORETH, Emerich. *Co je člověk?: Základy filozofické antropologie*. Praha: Zvon, 1994, stránky 152-153. ISBN 80-7113-098-2.
- CVIKOVÁ, Jana a Jana JURÁŇOVÁ. *Možnost volby: aspekty práv a odpovědnosti*. Bratislava: Aspekt, 2001. ISBN 80-85549-25-5.
- ČAPEK, Jakub, James HILL, Hynek JANOUŠEK, et al. *Přístupy k etice*. Praha: Filosofía, 2015. ISBN 978-80-7007-442-8.
- ČECH, Evžen. *Porodnictví. 2., přeprac. a dopl. vyd.* Praha: Grada Publishing, 2006. Avicenum [Grada]. ISBN 80-247-1303-9.
- ČERNÝ, David. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-648-6.
- ČERNÝ, Milan a Ilona SCHELLEOVÁ. *Právní úprava umělého přerušení těhotenství*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-60-2.
- DOLEŽAL, Adam, David ČERNÝ a Tomáš DOLEŽAL. *Kmenové buňky: etické a právní aspekty výzkumu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-13-5.
- DOSTÁL, Jiří. *Etické a právní aspekty asistované reprodukce: situace ve státech přijatých do Evropské unie v roce 2004*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. Monografie. ISBN 978-80-244-1700-4.
- DUDOVÁ, Vladěna. Průmyslové využití tělíček potracených dětí. In: *Informační oběžník Hnutí Pro život ČR* [online]. Praha, 2015, s. 4-5 [cit. 2017-03-19]. ISSN 1214-4096. Dostupné z: http://hnutiprozivot.cz/nahledy.php?a=obeznik-2015_04#lg=1&slide=2
- FEDOR-FREYBERGH, Peter. *Prenatálne dieťa*. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2013. ISBN 978-80-88952-74-9.
- FEILER, Christine L. Human Embryo Experimentation: Regulation and Relative Rights. *Fordham Law Review* [online]. 1998, **66**(6), 2450-2451 [cit. 2017-02-19]. Dostupné z: <http://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol66/iss6/9/>

FINK, Eugen. *Nietzsche's philosophy*. New York: Continuum, 2003. ISBN 0-8264-5997-8.

FOOT, Philippa. *Právo ženy?: štúdie o problematike interrupcií*. Přeložil Ján HABDÁK. Bratislava: Kalligram, 2004. ISBN 80-7149-612-X.

FRIDMANOVÁ, Milena a Jan PUC, ed. *Filosofie lidského, příliš lidského*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011. Studie. ISBN 978-80-87378-86-1.

GEORGE, Robert P. a Christopher TOLLEFSEN. *Embryo: obrana lidského života*. Unhošť: Lepanto, 2011. ISBN 978-80-904934-0-7.

GRADY, L. John. *Interrupce ano nebo ne?*. Přeložil Karel DACHOVSKÝ. Praha: Řád, 1992. ISBN 80-901189-3-3.

GREEN, Ronald M. *Babies by design: the ethics of genetic choice*. New Haven: Yale University Press, 2007. ISBN 9780300138566.

GROF, Stanislav a Hal Zina BENNETT. *Holotropní vědomí: tři úrovně lidského vědomí, formující naše životy*. Praha: GEMMA89, 1993. ISBN 80-85206-18-8.

HABERMAS, Jürgen. *Budoucnost lidské přirozenosti: na cestě k liberální eugenicé? = Die zukunft der menschlichen Natur : Auf dem Weg zu einer liberalen Eugenik?*. Přeložil Alena BAKEŠOVÁ. Praha: Filosofia [FÚ AV ČR], 2003. Filosofie a sociální vědy [Filosofia]. ISBN 80-7007-174-5.

HÁLA, Vlastimil. *Morální odpovědnost a její aspekty*. Praha: Filosofia, 2013. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-412-1.

HEAD, Tom. Pro-Life vs. Pro-Choice Pro-Life or Pro-Choice: What Does It All Mean? *Thoughtco*. [online]. 2017 [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/pro-life-vs-pro-choice-721108>

HOLLAND, Suzanne, Karen LEBACQZ a Laurie ZOLOTH. *The human embryonic stem cell debate: science, ethics, and public policy*. Cambridge, MA ; London: MIT Press, 2001. ISBN 0-262-58208-2.

HRUBEC, Marek. *Kritická teorie společnosti: český kontext*. Praha: Filosofia, 2013. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-403-9.

HUBER, Wolfgang. *Etika: základní otázky života*. Přeložil Petr BABKA. Praha: Vyšehrad, 2016. ISBN 978-80-7429-642-0.

CHMELÍK, Bohumil H. a Jana BOROŇOVÁ, ed. *Ochrana života: "L'udský život je hodný ochrany od počatia"*. V Trnave: Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce TU, 2007. Folia universitatis tyrnaviensis [Trnavská univerzita]. ISBN 978-80-8082-181-4.

CHVALKA, Jakub. *Přivtělení a morálka: pojetí tělesnosti ve filosofii Friedricha Nietzscheho*. Praha: Togga ve spolupráci s Univerzitou Karlovou v Praze, Fakultou humanitních studií, 2014. Scholia. ISBN 978-80-7476-054-9.

IDE, Pascal. *Je zygota lidskou osobou?*. Přeložil Lukáš Jan FOŠUM. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-526-8.

JIRSA, Jakub, Karel THEIN a Jakub JINEK. *Obec a duše: k Platónově praktické filosofii*. Praha: Filosofia, 2014. ISBN 978-80-7007-426-8.

KANT, Immanuel. *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. ISBN 978-1107401068.

KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Vydání I. Přeložil Ladislav MENZEL. Praha: Svoboda, 1976.

KIŠOŇOVÁ, Renáta. *Filozofia H. Bergsona v kontexte filozofie života a evolučnej ontológie*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010. ISBN 978-80-8082-379-5.

LAJKEP, Tomáš. *Etika, sex, reprodukce*. Zbraslavice: Farmclub, c2004. ISBN 80-239-2243-2.

Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Kodex. ISBN 978-80-7357-750-6.

LOCKE, John. 27. Kapitola: O identitě a různosti. *Filosofický časopis*. 2005, Roč. 53, s. 125-143.

LOCKE, John. *Esej o lidském rozumu*. Vydání I. Praha: Svoboda, 1984.

MACEK, Milan, Diana W. BIANCHI a Howard Stephen CUCKLE, ed. *Early prenatal diagnosis, fetal cells and DNA in the mother: present state and perspectives : proceedings of 12th fetal cell workshop, Prague, May 2001*. Prague: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0397-7

MACKŮ, František a Evžen ČECH. *Porodnictví*. Praha: Informatorium, 2002. ISBN 80-86073-92-0.

MACHULA, Tomáš. Pojetí lidské osoby a jeho etické důsledky. *Časopis sociální práce: časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. Brno, 2006, (2), 101-108. ISSN 1213-6204.

MEDINA, John. *Pravidla mozku dítěte: [nejnovější vědecké objevy pro výchovu chytrých a šťastných dětí]*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3619-5.

MUNZAROVÁ, Marta. *Vybrané kapitoly z lékařské etiky: genetické poradenství; aids; informovanost nemocných; "zbytečnost léčby" (medical futility); k legalizaci eutanázie a asistovaného suicidia; asistovaná reprodukce; screening*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2000. ISBN 80-210-2416-X.

Naše dítě nedáme. Budeme ho milovat. In: *Informační oběžník Hnutí Pro život ČR* [online]. Praha, 2016, s. 1-3 [cit. 2017-03-19]. ISSN 1214-4096. Dostupné z: http://hnutiprozivot.cz/nahledy.php?a=obeznik-2016_03#lg=1&slide=7

NIETZSCHE, Friedrich a Ladislav BENYOVSZKY. *Ecce homo*. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0270-4.

NIETZSCHE, Friedrich. *Lidské, příliš lidské: kniha pro svobodné duchy*. Přeložil Věra KOUBOVÁ. Praha: OIKOYMENH, 2012. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-479-4.

ONDOK, Josef Petr. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-486-1.

ONDOK, Josef Petr. *Přírodní vědy a teologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 80-85959-93-3.

PATOČKA, Jan a Jiří POLÍVKA. *Platónova péče o duši a spravedlivý stát: [přednášky k antické filosofii IV]*. Praha: OIKOYMENH, 2012. Sebrané spisy Jana Patočky. ISBN 978-80-7298-476-3.

PECHAR, Jiří. *Otázky Nietzscheho myšlení*. Praha: Filosofia, 2012. ISBN 978-80-7007-376-6.

PESCHKE, Karl-Heinz. *Křesťanská etika*. Přeložil Marek SKOVAJSA. Praha: Vyšehrad, 1999. Theologica [Vyšehrad]. ISBN 80-7021-331-0.

PETR, Jaroslav. *Klonování: hrozba, nebo naděje?*. Praha: Paseka, 2003. Fénix (edice). ISBN 80-7185-469-7.

PLATÓN a František NOVOTNÝ. *Faidros*. [4. oprav. vyd.]. Praha: ISE, 1993. ISBN 80-85241-33-1.

PLATÓN a František NOVOTNÝ. *Ústava*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-28-3.

PRENTIS, Adam. Asistovaná reprodukce: obchod až na prvním místě. In: *Informační oběžník Hnutí Pro život ČR* [online]. Praha, 2016, s. 8-9 [cit. 2017-03-19]. ISSN 1214-4096. Dostupné z: http://hnutiprozivot.cz/nahledy.php?a=obeznik-2016_04#lg=1&slide=0

RICKEN, Friedo. *Antická filosofie*. Přeložil David MIK. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. Dějiny filosofie [Nakladatelství Olomouc]. ISBN 80-7182-092-X.

RIVETTI BARBÒ, Francesca. *Základy filozofickej antropológie*. Přeložil Ladislav HUČKO, přeložil Peter VOLEK. Ružomberok: Katolícka univerzita, 2008. Humanitné štúdie. ISBN 978-80-8084-322-9.

ROTTER, Hans. *Osoba a etika: k základům morální teologie*. Přeložil Sylva VALIHRACHOVÁ, přeložil Pavel VÁŇA. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. ISBN 80-85959-18-6.

Rozum, ctnosti a duše. Praha: OIKOYMENH, 2010. PomFil. ISBN 978-80-7298-457-2.

ŘEŽÁBEK, Karel. *Asistovaná reprodukce: průvodce ošetřujícího lékaře*. Praha: Maxdorf, c2008. Farmakoterapie pro praxi [Maxdorf]. ISBN 978-80-7345-154-7.

ŘEŽÁBEK, Karel. *Léčba neplodnosti*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004. Pro rodiče [Grada]. ISBN 80-247-1010-2.

SARTRE, Jean-Paul, Jakub ČAPEK a Miroslav PETŘÍČEK. *Vědomí a existence*. Praha: OIKOYMENH, 2006. Oikúmené [OIKOYMENH, edice]. ISBN 80-7298-171-4.

SCHERER, Georg. *Základní fenomény lidského bytí očima filozofie: [témata týkající se života každého člověka]*. Přeložil Jiří KLOUDA. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7192-979-6.

SINGER, Peter. *Embryo experimentation: ethical, legal and social issues*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. ISBN 9780521435888

SINGER, Peter. *Applied ethics*. New York: Oxford University Press, 1986. Oxford readings in philosophy [Oxford University Press, edice]. ISBN 0-19-875067-6.

SINGER, Peter. *How are we to live?: ethics in an age of self-interest*. Port Melbourne: Mandarin, 1997. ISBN 18-633-0431-2.

SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3.

SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008. Pohľady za horizont. ISBN 978-80-8061-332-7.

SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie: člověk jako osoba*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-627-6.

SOUSEDÍK, Stanislav. *Svoboda a lidská práva: jejich přirozenoprávní základ : esej*. Praha: Vyšehrad, 2010. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7429-036-7.

STANEK, Ivan. *Embryológia človeka*. 3. nezm. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1962.

STEIN, Edith. *K problému vcítění*. Přeložil Petr URBAN. Praha: Nadační fond Edity Steinové, 2013. Sebrané spisy Edity Steinové. ISBN 978-80-905351-0-7.

STODOLA, Jiří a Miroslav KRATOCHVÍL, ed. *Nejmenší z nás 2012: sborník příspěvků interdisciplinární konference o právní ochraně osob před narozením*:

8.10.2012, Brno. Moravská Ostrava: Bios - Společnost pro bioetiku, 2012. ISBN 978-80-260-3195-6.

SÝKORA, Peter. *Etické aspekty raných lidských embryí v biomedicíně*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010. ISBN 978-80-8105-156-2.

TRUESDALE, Albert. *God in the laboratory: equipping Christians to deal with issues in bioethics*. Kansas City: Beacon Hill Press of Kansas City, 2000. ISBN 0-83411-793-2.

Úcta k životu. Přeložil Dagmar POHUNKOVÁ. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-010-9.

UZEL, Radim a Miroslav MITLÖHNER. *Vybrané otázky lidské sexuality: texty k sociální práci*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. Texty k sociální práci. Právo v sociální práci. ISBN 978-80-7041-609-9.

VÁCHA, Marek Orko, Radana KÖNIGOVÁ a Miloš MAUER. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-780-0.

VOKURKA, Martin a Jan HUGO. *Velký lékařský slovník*. 9. aktualizované vydání. Praha: Maxdorf, 2009. Jessenius. ISBN 978-80-7345-202-5.

VOLEK, Peter. *Filozofia človeka podľa Tomáša Akvinského: vo svetle súčasných komentárov*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2003. Humanitné štúdie [Katolícka univerzita v Ružomberku, edice]. ISBN 80-89039-23-5.

VOLEK, Peter. *Teória poznania u Edity Steinovej: metafyzické základy poznania u Edity Steinovej v porovnaní s Edmundom Husserlom a Tomášom Akvinským*. Přeložil Peter VOLEK. Badín: Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 1998. Studia Philosophica Neosoliensia [Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, edice]. ISBN 80-88937-01-9.

WHEN DO HUMAN BEINGS BEGIN?: "SCIENTIFIC" MYTHS AND SCIENTIFIC FACTS. *Princeton: Pro Life* [online]. Princeton: Princeton University, 1999 [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <https://www.princeton.edu/~prolife/articles/wdhbb.html>

WILKIE, Tom. *Perilous knowledge: the human genome project and its implications*. London: Faber and Faber, 1993. ISBN 0-571-16423-4.

WILLKE, Barbara, John WILLKE, Lucie CEKOTOVÁ a S. BERNARDOVÁ. *Člověkem od početí: Být či nebýt ?*. Přeložil Z. HEJL. Český Těšín: Cor Jesu, 1993.

WOLPERT, Lewis. *Triumf embrya*. Přeložil František SLÁDEČEK. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0509-9.

Abstrakt

BŘEZINOVÁ, N. *Pohled na statut lidského embrya z etického hlediska*. České Budějovice 2017. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce doc. Jakub Sirovátka, Dr. phil.

Klíčová slova: embryo, morální statut, osoba, kmenové buňky, život, identita

Práce se zabývá pohledem na statut lidského embrya. Struktura práce je rozdělena do několika kapitol, které se věnují určitému tématu. V první kapitole se práce zabývá historickým pohledem na přijetí lidského embrya, ve druhé kapitole se věnují filosofickým přijetím lidského embrya a pohledem jednotlivých filosofů na tuto problematiku. Třetí kapitola práce je věnována etickému přijetí dané problematiky. Zde je rozebírán pohled etiků na statut lidského embrya a přístup dvou základních proudů, které se v této problematice vyskytují. Následující část práce je věnována současnosti a to jak z hlediska eticko-filosofického, tak z hlediska zdravotnického. Ve zdravotnické části je zahrnuta prenatální komunikace matky s plodem a výzkum na embryonálních kmenových buňkách, který je spojen s řadou etických otázek.

Abstract

The view of statut human embryo from philosophical-ethical point of view.

Key words: embryo, moral status, person, stem cells, life, identity

The work deals with looking at the status of the human embryo. The structure of the work is divided into several chapters that deal with a particular topic. The first chapter deals with the historical view of the adoption of a human embryo, in the second chapter is devoted to philosophical adopting the human embryo and view individual philosophers on this issue. The third chapter is devoted to the ethical acceptance of the issue. Here is discussed an ethical perspective on human embryo status and access two main streams which occur in this area. The next part is devoted to the present, both in terms of the ethical-philosophical, and in terms of health. In the medical section includes prenatal communication between mother and child, and research on embryonic stem cells, which is associated with a number of ethical issues.